

KANDIDAT

101

PRØVE

MJ5900 1 Masteroppgave

Emnekode	MJ5900
Vurderingsform	Individuell eksamen uten tilsyn
Starttid	11.05.2020 20:00
Sluttid	15.05.2020 23:59
Sensurfrist	26.06.2020 23:59
PDF opprettet	26.10.2020 12:28
Opprettet av	Ragnhild Hove

i **Informasjon**

Fakultet for samfunnsvitenskap
Master i journalistikk
Innlevering av masteroppgaven

Skjema. Metadata og lisensavtale.
Denne må også besvares/fylles ut.

1.Last opp masteroppgave, obligatorisk.

Masteroppgaven lastes opp i Inspira som PDF-fil.

2.Last opp eventuelle vedlegg (som ikke kan konverteres til pdf-format), valgfritt.

Samle alle vedlegg i en zippet mappe og last opp.

 Forfatter

Navn på forfatter (etternavn, fornavn):

Skriv tekst her

Kjersti Binh Hegna

Besvart.

 Veileder

Navn på veileder (etternavn, fornavn). Har du hatt biveileder, oppgi navn på både hovedveileder og biveileder:

Skriv tekst her

Anne Hege Simonsen
Veileder på foto: Ellen Lande Gossner

Besvart.

 Tittel på oppgaven

Tittel på oppgaven (nøyaktig slik den er skrevet i oppgaven, med undertittel):

Skriv tekst her

bio
Et fotoprojekt om å være adoptert og om det å se seg selv i sitt eget barn

Besvart.

Innleveringsår

Årstall innlevert:

Velg ett alternativ

- 2019
- 2020
- 2021
- 2022
- 2023
- 2024
- 2025
- 2026
- 2027
- 2028

Besvart.

Fakultet

Ved hvilket fakultet ved OsloMet leveres masteroppgaven?

Velg ett alternativ

- Fakultet for helsevitenskap
- Fakultet for lærerutdanning og internasjonale studier
- Fakultet for samfunnsvitenskap
- Fakultet for teknologi, kunst og design

Besvart.

Abstract/sammendrag

Abstract/sammendrag (kopi av abstract i oppgaven der dette finnes) ca. 300 ord:

Skriv tekst her

Abstract

This project is a practical-theoretical master thesis that closely examines the effects of adoption on an individual's self-identity. "Bio" explores how documentary photography can be used as a way to tell individual stories about adoptees finding resemblance in their own children and through parenthood. Over the course of a year, I interviewed and documented six adoptees, both men and women with ages ranging from 25-65, including myself in order to investigate how the physical resemblance with their own biological children can affect our experience of our identity and self-identification. Additionally, I discuss how photojournalism and documentary photography can be seen as a part of the journalistic field, and the roles each play in the medium of photography. Specifically, I explore identifying if defining features between them determines their proximity in practical use. Overall, my study shows that it is possible to document the aspect of resemblance through documentary photography, and that in order to see the subject's stories, one must also meet one's own. The results contribute to an increased understanding of the "cosmic-loneliness" and shows with pictures how complex the process of knowing who you are can be.

Sammendrag

Dette prosjektet er en praktisk-teoretisk masteroppgave som utforsker aspektene ved identitet og adopsjon. "bio" utforsker hvordan dokumentarfotografiet kan brukes som en måte å visualisere likheter og ulikheter hos sine egne barn. Helt konkret har jeg fotografert og intervjuet tilsammen seks adopterte menn og kvinner fra 25-65 år, inkludert meg selv. Hensikten har vært å undersøke hvordan de biologiske likhetene vi kan ha med våre barn, kan påvirke vår opplevelse av vår identitet og selvidentifisering. Teoretisk ser jeg nærmere på hvordan definere fotojournalistikk og dokumentarfotografering som to veldig nære visuelle former, eller om det egentlig ikke er mulig å definere dem ut ifra deres likheter. Videre diskuterer jeg de definerende funksjonene mellom dem i den praktiske bruken. Det er en interessant diskusjon, som virkelig viser dybden og mulighetene i visuell historiefortelling.

Denne studien viser at det er mulig å dokumentere selvidentifikasjon- og identitetsspørsmål gjennom dokumentarfotografiet, og for å kunne gjøre dette prosjektet og møte andre, har jeg derfor måtte møte meg selv. Prosjektet bidrar til økt forståelse av adoptertes tilknytningen til følelsen av "kosmisk ensomhet", samtidig som det dokumenterer hvor komplisert alle prosessene med å vite hvem man selv er, kan være.

Besvart.

 Emneord

Emneord/stikkord relatert til emnet masteroppgaven omhandler (Hvert emneord skrives med stor forbokstav ellers små bokstaver):

Skriv tekst her

adopsjon, fotojournalistikk, journalistikk, fotografi, dokumentar
reportasjefotografi, identitet, tilhørighet, foreldre, barn, utstilling

Besvart.

Semesteradresse

Korrekt kontaktinformasjon er en forutsetning for at du skal få tilsendt sluttokumentasjon.

Jeg har sjekket at min semesteradresse og telefonnummer i Studentweb er korrekt:

Velg ett alternativ

Ja

Nei

Besvart.

1

NSD/REK

Dersom du behandler personopplysninger i masteroppgaven din, skal dette være meldt til NSD (Norsk senter for forskningsdata). I tillegg kan det være nødvendig med godkjenning fra REK (Regionale komitéer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk).

Velg ett alternativ

Jeg har ikke meldt prosjektet til NSD/REK. ✓

Jeg har meldt prosjektet til NSD og fått det godkjent. ✗

Jeg har meldt prosjektet til NSD og REK og fått det godkjent.

Jeg har meldt prosjektet til NSD, men ikke fått svar eller godkjenning.

Jeg har meldt prosjektet til NSD og REK, men ikke fått svar eller godkjenning.

Feil. 0 av 0 poeng.

2 Klausulering

Dersom oppgaven er klausulert, må klausuleringsskjema leveres inn sammen med oppgaven. Oppgaver som klausuleres etter lovbestemt taushetsplikt (§ 13 i Forvaltningsloven) skal ikke publiseres i ODA. Klausulering av andre grunner kan gjøres i maksimalt 5 år.

[Klikk for å lese mer om personopplysninger og personvern](#)

[Lenke til klausuleringsskjemaene](#)

Velg ett alternativ

- Nei
- Ja, grunnet lovpålagt taushetsplikt
- Ja, av andre grunner i 1 år (embargotid 1 år)
- Ja, av andre grunner i 2 år (embargotid 2 år)
- Ja, av andre grunner i 3 år (embargotid 3 år)
- Ja, av andre grunner i 4 år (embargotid 4 år)
- Ja, av andre grunner i 5 år (embargotid 5 år)

Riktig. 0 av 0 poeng.

3 Lisensavtale

Ved å godta denne avtalen gir du som forfatter Universitetsbiblioteket (UB), på vegne av OsloMet - storbyuniversitetet (tidligere Høgskolen i Oslo og Akershus), rett til vederlagsfritt å gjøre det innleverte dokumentet tilgjengelig i et institusjonelt arkiv.

- Denne avtalen er ikke til hinder for at forfatteren kan publisere dokumentet i papirform eller elektronisk annetsteds i en identisk eller endret versjon.
- Forfatteren skal avlevere dokumentet i et maskinleselig format spesifisert av OsloMet.
- Forfatteren garanterer at han eller hun har opphavsrett til arbeidet, eller tillatelse fra rettighetshaverne til å publisere teksten på internett.
- OsloMet har ikke adgang til kommersiell utnyttning av dokumentet.
- Arbeidet kan brukes, det vil si vises til, lenkes til, siteres fra, skrives ut og lastes ned innenfor de rammer som lov om opphavsrett til åndsverk av 15. Juni 2018 (åndsverkloven) med endringer angir. (<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-15-40>)

Forfatteren må skriftlig søke UB om å si opp avtalen.

Det gjøres oppmerksom på at masteroppgaver som utgangspunkt er offentlige. Dersom oppgaven ikke er klausulert eller embargotiden har utløpt, vil det kunne gis innsyn i masteroppgaver som ligger i universitetets ordinære arkiv (pt. Public 360) selv om oppgaven ikke er publisert i ODA.

Velg ett alternativ

- JA, jeg godtar avtalen og vil at min masteroppgave skal være tilgjengelig for omverden (er oppgaven klausulert en viss periode av andre grunner, blir den tilgjengelig når embargotiden er utløpt)
- NEI, jeg vil ikke at min masteroppgave skal være tilgjengelig for omverden (er oppgaven klausulert pga. taushetsplikt må du velge dette svaralternativet)

Riktig. 0 av 0 poeng.

4 Innlevering klausuleringsskjema

Innlevering klausuleringsskjema

Last opp filen her. Maks én fil.

Følgende filtyper er tillatt: **.pdf** Maksimal filstørrelse er **5 GB**.

 Velg fil for opplasting

Hvis oppgaven ikke er klausulert, klikk deg videre til innlevering av masteroppgaven.

Ubesvart.

5 Innlevering av masteroppgave

Innlevering masteroppgave

Din fil ble lastet opp og lagret i besvarelsen din.

 Last ned Fjern Erstatt

Filnavn:	masteroppgaven_versjon_MAI_150520-KJERSTI.pdf
Filtype:	application/pdf
Filstørrelse:	1.05 MB
Opplastingstidspunkt:	15.05.2020 23:49
Status:	Lagret

Besvart.

6 Innlevering av eventuelle vedlegg

Samle alle(eventuelle) vedlegg i en zippet mappe og last opp mappen.

Last opp filen her. Maks én fil.

Alle filtyper er tillatt. Maksimal filstørrelse er **5 GB**.

 Velg fil for opplasting

Ubesvart.

bio

Et fotoprojekt om å være adoptert og om det å se seg selv i sitt eget barn

Kjersti Binh Hegna

Masteroppgave i journalistikk
ved institutt for journalistikk og mediefag.

-

OsloMet Storbyuniversitet

Våren 2020

Abstract

This project is a practical-theoretical master thesis that closely examines the effects of adoption on an individual's self-identity. "Bio" explores how documentary photography can be used as a way to tell individual stories about adoptees finding resemblance in their own children and through parenthood. Over the course of a year, I interviewed and documented six adoptees, both men and women with ages ranging from 25-65, including myself in order to investigate how the physical resemblance with their own biological children can affect our experience of our identity and self-identification. Additionally, I discuss how photojournalism and documentary photography can be seen as a part of the journalistic field, and the roles each play in the medium of photography. Specifically, I explore identifying if defining features between them determines their proximity in practical use. Overall, my study shows that it is possible to document the aspect of resemblance through documentary photography, and that in order to see the subject's stories, one must also meet one's own. The results contribute to an increased understanding of the "cosmic-loneliness" and shows with pictures how complex the process of knowing who you are can be.

Sammendrag

Dette prosjektet er en praktisk-teoretisk masteroppgave som utforsker aspektene ved identitet og adopsjon. "bio" utforsker hvordan dokumentarfotografiet kan brukes som en måte å visualisere likheter og ulikheter hos sine egne barn. Helt konkret har jeg fotografert og intervjuet tilsammen seks adopterte menn og kvinner fra 25-65 år, inkludert meg selv. Hensikten har vært å undersøke hvordan de biologiske likhetene vi kan ha med våre barn, kan påvirke vår opplevelse av vår identitet og selvidentifisering. Teoretisk ser jeg nærmere på hvordan definere fotojournalistikk og dokumentarfotografering som to veldig nære visuelle former, eller om det egentlig ikke er mulig å definere dem ut ifra deres likheter. Videre diskuterer jeg de definerende funksjonene mellom dem i den praktiske bruken. Det er en interessant diskusjon, som virkelig viser dybden og mulighetene i visuell historiefortelling. Denne studien viser at det er mulig å dokumentere selvidentifikasjon- og identitetsspørsmål gjennom dokumentarfotografiet, og for å kunne gjøre dette prosjektet og møte andre, har jeg derfor måtte møte meg selv. Prosjektet bidrar til økt forståelse av adoptertes tilknytningen til følelsen av "kosmisk ensomhet", samtidig som det dokumenterer hvor komplisert alle prosessene med å vite hvem man selv er, kan være.

Forord

Mens jeg sitter her i innspurten av arbeidet, er verden plutselig veldig annerledes enn den var da jeg først startet arbeidet med denne masteroppgaven. Ute er det mye som minner om en tidlig vår, men selv om treet utenfor stuevinduet mitt har slått ut i full blomst og humlene suser ute på balkongen, er det uvanlig stille. Covid-19 påvirker oss alle, og med sommerens arrangementer avlyst og et Norge preget av sosial distansering og koronatiltak, har det kjentes ekstra utfordrende å skulle lage en utstilling som ingen kan besøke. Til tross for dette har arbeidet med oppgaven, av ulike grunner, blitt viktigere de siste ukene.

Nyhetsbildet har de siste månedene vært preget av flere saker om adopterte som blir utsatt for hets og trusler, på grunn av koronaviruset (Mæland, Nettavisen 23.04.20; Vivekananthan, Utrop.no 15.03.20; Svendsen, NRK.no 07.03.20). Spesielt er det de adopterte fra Øst-Asia som ser ut til å være verst utsatt. Det forteller ikke bare om uvitenheten hos enkelte folk, men også at adopterte ikke er av den synlige gruppen av mennesker i samfunnet, eller som selv gjør seg synlige, ved å ta til orde for å fortelle hvem vi er. Hetsen og de rasistiske bemerkningene går utelukkende på hvor det ser ut som vi kommer fra, på utseendet vårt. Det er rystende, og det gjør meg trist at mine venner spør meg om jeg ikke er redd for å gå på butikken. Oppgaven og utstillingen som er en del av den føles derfor enda viktigere nå.

Identitet er vanskelig, og å finne sin plass i et samfunn der man føler man er annerledes fordi man ikke ligner på foreldrene sine, eller fordi man ikke ser ut som majoriteten i befolkningen kan være enda vanskeligere. Og hva skjer når man plutselig finner likhet, i all ulikhet? Denne masteroppgaven skal se nærmere på enkeltmennesket og tar for seg identitetsproblematikk knyttet til adopsjon, hvordan det er å være adoptert i dag og hvordan det å bli foreldre kan gjøre at vi finner en del av oss selv.

Å skrive denne masteroppgaven har vært en enormt givende prosess for meg. Både faglig og ikke minst, personlig. Det har til tider føltes som jeg har begitt meg ut på en seilas, på et ukjent hav der jeg ikke har ant hvor skuta til slutt skal ende. Men jeg har fått tak på koordinatene til slutt, og jeg er så uendelig glad jeg hadde mot nok til å starte denne reisen. Jeg har lært så mye om både meg selv og om hvor kompleks identitet er. Jeg har blitt kjent med tillitsfulle og åpne mennesker, og erfart en tillit som ikke ligner noe jeg har opplevd tidligere. Det har vært et stort privilegium å få observere de øyeblikkene som oppstår mellom barn og deres foreldre, og det har styrket meg i tankene om at jeg ikke er alene.

Det er mange jeg vil takke. Først og fremst, tusen takk til kildeutvalget mitt; Maria, Nina, Gilbert, Jan-Erik og Andreas med familie. Takk for at dere åpnet opp hjemmet og

hjertene deres til meg og min undring. Uten tilliten og åpenheten deres hadde aldri denne oppgaven blitt til den viktige stemmen den har vist seg å bli. Tusen takk til min veileder Anne Hege Simonsen, førsteamanuensis ved OsloMet Storbyuniversitet. Hun har bidratt med gode samtaler, faglig støtte hele veien og til tider altfor spennende litteratur. Takk for at du har lært meg så mye i denne perioden, og for at du har snudd min gjentatte frustrasjon om til inspirasjon og motivasjon. Takk til veileder på fotografi og utstilling, universitetslektor ved OsloMet Storbyuniversitetet, Ellen Lande Gossner. Din faglige kompetanse, ditt herlige vesen og øye for detaljer i bilder har ført meg videre når jeg har stått fast. Takk til min heltinne og kurator Margit Selsjord for all hjelp med den hittil viktigste utstillingen i mitt liv. En særlig takk til Enya, for dine latterkuler og støtte gjennom hele denne intense perioden. Tusen takk til Tyrild og Aksel for at dere i siste liten tok rettepennene deres fatt!

Til slutt: En stor takk til min lille familie, Bjørn Philip og Mads Philip, som har holdt ut lange dager, en mamma med hodet i bøkene, og alt det en masteroppgave gjør med en allerede emosjonell og stressa sjel. Dette hadde jeg ikke klart uten dere.

Kjersti Binh Hegna

-

Oslo, 15. mai 2020

‘Photography is a small voice at best. Daily we are deluged with photography at its worst, until its drone of superficiality threatens to numb our sensitivity to all images. Then why photograph? Because sometimes – just sometimes – photographs can lure our senses into greater awareness’.

- W. Eugene Smith

Innhold

1.0 Introduksjon: Å se seg selv i sitt eget barn	side 1
1.1 Journalistisk relevans	side 2
1.2 Samfunnsmessig relevans	side 2
1.3 Problemstilling	side 3
1.4 Praktisk og teoretisk perspektiv	side 3
1.4.1 Praktisk perspektiv	side 4
1.4.2 Teoretisk perspektiv	side 5
2.0 Identitetsteori: Hvem er jeg?	side 7
2.1 Identitetens ulike nivåer	side 8
2.2 Den biologiske tilhørigheten	side 10
2.3 «Hvor er du fra?»	side 12
2.4 Adopterte i offentligheten	side 14
2.5 Adopterte som «de andre»	side 15
2.6 En annerledes rasisme	side 16
3.0 Fototeori: Fotojournalistikk/Dokumentarfoto	side 19
3.1 Sjanger og definisjoner	side 22
3.2 Fotojournalistikk eller dokumentarfoto?	side 22
4.0 Prosess som metode	side 26
4.1 Kildene	side 27
4.1.1 Å finne kilder	side 28
4.1.2 Kvalitative intervjuer	side 29
4.1.3 Nærhet til egne kilder	side 31
4.2 Fotografering	side 32
4.2.1 Dokumentasjon av hverdagslivet	side 34
4.2.2 Lyssetting og fargefotografi	side 35
4.2.3 Bilde og tekst	side 36

5.0 Funn/Diskusjon	side 38
5.1 Identitetsfunn	side 38
5.2 Fotofunn	side 46
5.2.1 Fotografisk tilnærming	side 47
5.2.2 Sammensetning av bilder	side 50
5.3 Selvportrettet	side 51
5.4 Fysisk utstilling i digital forkledning	side 53
6.0 Konklusjon	side 55
Litteraturliste	
Vedlegg	

1.0 Introduksjon: Å se seg selv i sitt eget barn

Jeg har bestandig vært nysgjerrig på hvordan mine biologiske foreldre ser ut. Jeg har vært overbevist om at jeg ville finne en trygghet i det å ligne på noen, i det å vite at det finnes mennesker der ute som deler utseendet sitt med meg. Tanken om at der ute i den store verden et sted, gikk det noen og lignet på meg – uten at jeg visste hvem de var – skapte et tomrom jeg har båret med meg hele mitt liv.

Høsten 2017 ble jeg mor for første gang. Å bli forelder er ubeskrivelig stort i seg selv, og det fikk meg også til å innse at min sønn nå var den første personen (jeg hadde sett) som lignet på meg. Han var en jeg kunne se meg selv i, og han og jeg skulle bli kjent! Hvor viktig dette var for meg, forstod jeg ikke før det nyfødte lille fjeset hans tittet opp på meg for første gang. Et par minutter gammel, rynkete og blå, men kjære vene, han var jo meg! Ja, den lille munnen, flate nesen, de store øynene, hårfargen – alt. Jeg ble fylt med en ubeskrivelig glede, en forbauselse og en lettelse som fortsatt er vanskelig å gjengi i ord. Noe hadde falt på plass inni meg. Tomrommet jeg hadde båret på hele livet fylte seg opp med tankene om at jeg ikke lenger var helt alene. Men hva var nå egentlig denne overveldende opplevelsen? Alle følelsene som dukket opp under overflaten, som gjorde at jeg etter 25 år følte meg hel? Kunne det være flere adopterte som følte det samme som meg? Med tiden ble det viktig for meg å vite om dette var en tanke bare jeg hadde, eller om det kunne være noe universelt som gjaldt andre adopterte også.

Tittelen «bio» er hentet fra det greske ordet *bios*, som betyr 'liv' (Engelstad, 2018). «Bio» er en forstavelse for levende organismer og deres liv og noe som kan gjelde et bestemt menneskes liv, for eksempel den biologiske tilknytningen man har til sine egne biologiske barn. «bio» kan også kobles til forteller-ordet «biografi», og dette prosjektet er på mange måter min biografi, om de adopterte jeg har møtt, og min egen biografi, fortalt gjennom dem. «bio» er derfor et navn jeg synes har passet godt til prosjektet. Ordets videre betydning kan lekes med, det kan forstås på flere ulike måter og kan reflekteres rundt som en slags motsetning av adopsjon. Adopterte er ikke et resultat av adoptivforeldres biologi, men vi bærer likevel våre egne biologiske opphav. Som adoptert har min egen biologi alltid vært et stort mysterium, og det har det vist seg å være også for mange andre adopterte jeg har møtt gjennom arbeidet med denne oppgaven også.

I «bio» møter fotojournalistiske metoder, psykologi, identitetsteori, filosofi og samfunnsvitenskap. Gjennom intervju og fotografi åpner denne oppgaven for en bredere dokumentasjon av adopsjon generelt, identitet og tilknytning, men først og fremst forteller

denne oppgaven unike historier fra seks ulike menneskers liv. Mitt personlige ståsted i oppgaven er synlig, fordi tanken min har hele tiden vært at for å kunne møte andre i deres historier, må man også møte seg selv i sin egen.

1.1 Journalistisk relevans

Fordi dette er en masteroppgave i journalistikk, har det vært viktig for meg å formulere hvordan temaet mitt relaterer seg til journalistikken. Mitt formål har vært å fokusere på fotografiet som fortellende journalistikk. I journalistisk teoribygging har man sett at fotografiet har fått overraskende liten plass. Fotografiets rolle i journalistikken har helt fram til i dag vært underordnet teksten. «Teksten har vært pressens foretrukne modalitet og seriøsitysalibi, til tross for en jevn økning av bilder i avisspaltene. Både når det gjelder størrelse på enkeltbilder og antall bilder», skriver Anne Hege Simonsen (2015 s.40). Dette perspektivet har vært viktig å ta med seg videre inn i dette prosjektet. Jeg arbeider på grunnlag av at fotografiet, i likhet med den litterære journalistikken, er en fortellende form, og at subjektiviteten spiller en viktig rolle i fotojournalistiske bildeserier.

Jeg har hatt fokus på å produsere reportasjebilder som formidler tematikken og har metodisk analysert mitt kildearbeid opp mot de klassiske, journalistiske verdiene som er: gjennom praksis forvalte samfunnsoppdraget, forpliktelsen overfor virkeligheten og evnen til å formidle informasjon på en sannferdig måte (Handagaard, Simonsen, Steensen 2013, s. 18). Jeg har også forankret min egen produksjon i en aktiv diskusjon rundt fotojournalistikken og definert dokumentarfotografiet som en journalistisk sjanger. Det har også vært relevant å undersøke den journalistiske framstillingen av adopsjon generelt via ulike vinklinger i mediene. Eksempler på dette vil være gjennomgående i både metoddelen og den teoretiske delen. Jeg mener disse premissene sikrer den journalistiske relevansen i oppgaven.

1.2 Samfunnsmessig relevans

Adopsjon er et tema som berører mange som er adopterte, og det berører Norge som samfunn forøvrig. Både innlands- og utenlandsadopsjon skjer fortsatt i Norge, så det er derfor ikke et nytt tema jeg tar for meg. Det særegne ligger i problemstillingen min, den visuelle tilnærmingen og vinklingen. For hva skjer med adoptivbarna når de selv får barn og stifter familie? Hvilke konsekvenser har det for voksenlivet at man er adoptert? Og hvordan ser samfunnet på de adopterte? Som man ser ut fra mitt valg av litteratur, er dette spørsmål som har blitt tatt opp før både av forskere, i andre master- og doktoravhandlinger, samt spørreundersøkelser og i media. Til tross for dette har jeg enda ikke funnet en framstilling der

de adopterte, som foreldre selv, blir sett nærmere på og dokumentert. Med denne oppgaven ønsker jeg å belyse til et fenomen jeg selv er en del av. Dette er et tema et jeg tror berører mange av de svært mange adopterte som bor i Skandinavia, samtidig som det er opplysende for samfunnet vårt generelt i samtalen om adopsjon og hvilke ettervirkninger det har.

1.3 Problemstilling

Mitt hovedmål med denne oppgaven har vært; å demonstrere hvordan man, via fotografi kan visualisere de likheter og ulikheter som kommer til syne mellom adopterte og deres barn, og samtidig fortelle noe om identitet og tilhørighetsspørsmål nor de selv blir foreldre?

Problemstillingen har vært krevende å formulere, da den består av mange momenter og lett kan bli for flytende og bred. Det har også vært viktig og kunne forene den fotografiske metoden og tematikken på et lettforståelig vis. Min problemstilling har derfor blitt todelt:

1. Hvordan innvirker det å få barn på identitets og- selvidentifikasjonsspørsmål hos adopterte?
2. Hvordan kan dette visualiseres og dokumenteres fotografisk?

1.4 Praktisk og teoretisk oppbygging av oppgaven

I denne masteroppgaven prøver jeg helt konkret å finne svar på hvordan det er å se seg selv i et annet menneske og hva dette kan bety for å forstå hvem vi selv er.

Oppgaven vil gå i dybden på flere grunnleggende spørsmål knyttet til adopsjon. Da ser jeg både på hvilken måte adopsjon utfordrer identitet, hvordan samfunnet forholder seg til- og snakker om adopsjon, og hvilke utfordringer man som adoptert kan møte på i ulike faser av livet. Jeg ønsker videre å forstå hva identitet egentlig er, og på bakgrunn av dette finne svar på hvordan måte mennesker kan finne tilhørighet for eksempel gjennom biologisk likhet.

Oppgaven er en praktisk-teoretisk masteroppgave, med fotografiet som oppgavens kjerne. Gjennom min fotografiske praksis vil jeg utfordre fotojournalistikksjangeren. Med dette mener jeg å utforske allerede definerte, klassiske fotojournalistiske prinsipper opp mot bruken av for eksempel kunstneriske grep og et subjektivt ståsted. Jeg vil drøfte mine metodiske, teoretiske og praktiske valg med utgangspunkt i det praktiske arbeidet, og gjøre rede for de ulike sjangrene som definerer fotografiet som fortellende journalistikk. En diskusjon av forskjeller og likheter mellom fotojournalistikk og dokumentarfotografi er derfor være relevant. Den fotografiske prosessen, teorien som har blitt valgt og diskusjonen rundt helt konkrete, tekniske valg er blant mine fokusområder i oppgaven.

1.4.1 Praktisk perspektiv

Jeg har valgt å utforme den praktiske delen som en utstilling fordi jeg har arbeidet med temaet som et visuelt prosjekt, hvor presentasjonen er avgjørende for det visuelle helhetsuttrykket. Adopsjon er en tematikk jeg synes vi som samfunn må bli flinkere til å snakke om. Et sted å åpne for en slik samtale kan være på en utstilling som tar for seg temaet. Miljøet bildene er utstilt i, måten de er hengt opp på og formatet og på bildene kan skape et rom for samtale om det publikum ser, opplever og tenker. Jeg ønsker samtidig å gi publikum en nærere opplevelse enn dersom bildene i sin tekniske form, kun ble begrenset til en digital flate på en skjerm. Selv om utstilling vanligvis ikke er en journalistisk plattform, er det en god måte å presentere bilder på. Jeg ønsker at seeren skal få en så nær opplevelse av en fysisk utstilling som mulig og valgte derfor å henge de opp og dokumentere prosessen. I de fleste journalistiske produkter spiller veldig ofte teksten hovedrollen, mens jeg i dette prosjektet ønsker å fremheve fotografiet og fortelle historiene gjennom det visuelle.

Til utstillingen av «bio» har jeg valgt å presentere seks individuelle bildeserier. Hver serie består av fire bilder i to ulike størrelser og to tekstelementer som støtter opp om til hver bildeserie. Målet er at prosjektet skal kunne videreutvikles også i tiden etter levert masteroppgave. De praktiske valgene, slik som kvalitet på de ferdig printede bildene, montering og utstillingens helhet, har jeg tatt på bakgrunn av veien videre. Ambisjonen er at utstillingen skal vandre fra sted til sted og stilles ut der det er mulig. Dersom dette lar seg gjøre, vil de ulike miljøene og menneskene opplever utstillingen kunne fortelle noe om hvordan folk både tenker og snakker om adopsjon. For utover det å skulle belyse de individuelle sidene ved adopsjon, handler dette prosjektet om livene til en minoritet i samfunnet vårt.

På grunn av den pågående koronakrisen har ikke en utstilling med besøkende vært et alternativ akkurat nå. Men andre muligheter har åpnet seg. Jeg har satt opp utstillingen fysisk, nesten som planlagt, og deretter dokumentert dette med bilder og video. Deretter har jeg publisert dette på nett. Resultatet er en fysisk utstilling i digital forkledning. Her ligger fortsatt muligheten for at folk kan omgi seg med bildene mine i et faktisk rom, selv om de ikke kan være der fysisk. En presentasjonsvideo av utstillingen ligger som første del av den visuelle visningen på nett. Der snakker jeg om utstillingen og tematikken og ønsker «publikum» velkommen. På samme nettsiden har jeg lagt til et kommentarfelt slik at folk kan ytre seg direkte til meg om det de ser. Sett i lys av koronasituasjonen er dette det nærmeste man kan komme at flere får muligheten til å oppleve en utstilling sammen. Jeg opprettet et arrangement, og spredte utstillingen som om den skulle vært mulig å besøke fysisk. På

åpningsdagen hadde nettsiden over 1000 besøkende, i tillegg til at flere møtte opp utenfor det fysiske utstillingslokalet for å se bildene og oppleve den gjennom lokalets store vindu. Flere detaljer rundt utstillingen skriver jeg mer om i del 5.

Det er ingen spesifikk målgruppe prosjektet skal henvende seg til, men jeg ønsker at både de som er berørte av adopsjon på en eller annen måte, og helt utenforstående vil ha muligheten til å få med seg utstillingen. Det positive med å stille ut digitalt, vil være muligheten til å dele prosjektet med et enda større publikum, samtidig som utstillingen starter sitt liv på et sted alle har tilgang til.

1.4.2 Teoretisk perspektiv

Teoretisk er det mange veier å gå med utgangspunkt i denne typen fotografisk materiale. Jeg har valgt å gå i dybden på relevant teori knyttet til identitetsutforming fordi bildene til prosjektet skal fortelle individuelle historier knyttet til adopsjon. Bildene handler om hvordan mennesker utforsker hvem de selv er, hvordan de framstår sett utenfra og gjennom et hverdagsliv som på ulike måter preges av å ha et annerledes opphav. Det har derfor vært relevant å ta tak i ulike former for identitetsteori. De viktigste teoretiske referansene mine er sosialantropolog Thomas Hylland Eriksen og hans identitetsteorier. Han ser på identitet og tilhørighet som to ulike, men nærliggende fundamentene i menneskets sosiale vesen.

Diskusjonen rundt hva som skiller disse er relevant knyttet opp til adopsjon, og Eriksens identitetsperspektiv legger opp til en større forståelse av identitet generelt. Jeg bruker Monica Dalen og Barbro Sæterdals studie «Hvem er jeg? Adopsjon, identitet og etnisitet» (1999) gjennomgående gjennom hele oppgaven. Studien de har gjort fokuserer på adopsjon som fenomen, og drøfter både individuelle og samfunnsmessige mekanismer og prosesser som påvirker identitetsaspektet. Fototeoretisk så vel som journalistisk forholder jeg meg til tre hovedkilder: Steen Steensens blikk på den moderne reportasjejournalistikken, fotojournalisten Kenneth Kobrés klassiske fototeori, og dokumentarfotograf Stuart Franklins perspektiv på dokumentarfotografiet.

Samtidig har det vært viktig å ha en rød tråd gjennom oppgaven som forener identitetsaspektet med fotografiet. Identitet knyttet til adopsjon er bakteppet for hele oppgaven og det har vært relevant å se på teori som tar for seg adopsjon i journalistisk framstilling, på samfunnsmessig plan og på individnivå. Der det er relevant vil jeg også trekke inn foto- og journalistisk teori. Et eksempel er hvordan man helt praktisk jobber når man skal fotografere noe som ikke nødvendigvis er mulig å se. Da mener jeg følelser, og ikke minst tanker og generelt emosjoner i et menneske. Det kan være utfordrende å klare å

anskueliggjøre akkurat disse tingene, så prosessen som leder opp til mine valg har vært viktige å drøfte underveis. Hvilke faktorer spiller inn i bildespråket, for å få fram farsfølelsen eller nærheten til sitt eget barn? Dette drøfter jeg både i den teoretiske og den metodiske delen av oppgaven. I den foto-teoretiske delen ser jeg i tillegg nærmere på selvidentifikasjon i bilder, grenselandet mellom fotojournalistiske sjangre og selvportretter. Dette er en nødvendig del av det teoretiske fordi jeg i prosjektet også tar i bruk meg selv og min egen historie.

Det har vært et mål at den teoretiske oppgaven ikke skal være avgjørende for å forstå bildenes meningsbærende budskap i utstillingen, men at den analytiske delen heller bidrar til et dypdykk i temaet. Det har derfor vært viktig for meg også å drøfte hvordan jeg får bilde og tekst til å kommunisere med hverandre i og med at dette er et journalistisk arbeid, og ikke et prosjekt med ren kunstnerisk bakgrunn eller et kvantitativt forskningsprosjekt. Historiene jeg løfter fram er alle helt ulike, men helt grunnleggende informasjon om personenes adopsjonsland, hva de heter, alder og hvor de har vokst opp vil være informasjon som har betydning av hvordan seeren oppfatter helheten. Konkret vil jeg derfor drøfte intervju-utdragene jeg har tatt med i utstillingen. Anonymitet er derfor umulig i dette prosjektet. De deltakende ble fra starten av informert om at prosjektet hadde som mål å bli publisert og at deler av deres personopplysninger vil være lagret som en del av mitt materiale, og på et tidspunkt bli publisert. Prosjektet er derfor registrert hos NSD (Norsk Senter for Forskningsdata). Samtykke, oppbevaring og etterarbeid av mitt materiale er godkjent i tråd med deres retningslinjer.

2.0 Identitetsteori: Hvem er jeg?

I dagens samfunn er identitet et stadig tilbakevendende diskusjonstema. Spørsmål om identitet kan knyttes til hvor i verden vi er fra, hvilken legning vi har, hvilket språk vi og våre foreldre snakker, hvilken hudfarge vi har, hvordan vi agerer med andre mennesker eller hvilken trosretning vi tilhører. Identitet er noe grunnleggende menneskelig. Hva mine venner definerer seg som, og hva som representerer dem, er ikke nødvendigvis det *jeg* føler samme tilknytning til. Det er like mange individuelle identiteter som det er mennesker på kloden. Vår identitet kan også være knyttet til hva vi er opptatt av, hva vi har opplevd, våre styrker og svakheter, hvem vi er eller hvem vi ønsker å være.

Som adoptert har spørsmål rundt min egen identitet vært et 27 år langt erkjennelsesprosjekt. Gjennom hele oppveksten har det vært vanskelig å vite helt sikkert hva det egentlig er som gjør meg til den jeg er. Men mennesker leter etter svar, og det har jeg også gjort. Mitt håp med dette prosjektet har vært å sitte igjen med en dypere innsikt, både utover i verden og innover i meg selv. Tidligere har jeg kommet fram til at jeg ikke vet hvem jeg er, at jeg står egentlig litt med foten i ulike leire. Det har til tider følt som jeg ikke helt har vært noen, fordi jeg ikke har visst noe om mitt biologiske opphav. Ingen har hatt samme ansiktstrekk som meg, eller det samme smilehullet som er plassert på feil sted. Det har bare vært meg. Samtidig visste jeg at et eller annet sted på denne kloden finnes det noen som bærer mine trekk.

Da jeg fikk barn kunne jeg se en helhet jeg ikke hadde sett før. Hvorfor hadde plutselig min følelse av jeg-et, tilhørigheten til verden, forsterket seg etter at jeg ble mor? Usikkerheten jeg har kjent på så sterkt tidligere, har jeg kunnet forklare ved at jeg aldri har sett meg selv i noen andre, og fordi jeg bestandig har sett annerledes ut. Det har kommet i konflikt med stedet hvor jeg har vokste opp, min egen familie og kultur. Jeg har brukt å si at kroppen min er norsk, og til dels også samisk, innvendig og vietnamesisk utenpå. Det resterende har kjempet for å finne sin plass, men har ikke funnet den, fordi jeg ikke har noen å sammenligne meg med. Den indre konflikten har forsterket seg når jeg ikke føler meg norsk nok, ikke samisk nok og heller ikke vietnamesisk nok til å kunne si helt sikkert hvor det er jeg hører mest hjemme. I denne delen ønsker jeg derfor å se nærmere på teori som belyser utfordringene og konsekvensene vi som adopterte møter i det daglige liv, det vi opplever innvendig, men også det som er skapt utenfra, av og i vårt samfunn.

2.1 Identitetens ulike nivåer

Identitet er et vidt begrep som det kan være vanskelig å definere eller beskrive. Det er flere innganger å følge når det gjelder ordets videre betydning, og hva som identifiserer oss kan forstå som det som er likt eller ulikt med andre grupper mennesker. Man kan for eksempel skille mellom flere ulike typer identitet; *identitet på nasjonalt, etnisk, kulturelt betinget* eller *på det personlige nivå*. I denne oppgaven vil fokuset være på individnivå, men det er likevel viktig å definere de ulike nivåene. I boken «Identity and differences» (1997) forklarer Kathryn Woodward hva identitet blant annet gjør:

Identity gives us an idea of who we are and how we relate to others and to the world in which we live. Identity marks the ways in which we are the same as others who share that position, and the ways in which we are different from those who do not
(1997 s. 1-2).

Det er altså mulig å selv forstå mer av hvem man er, ved å se på forskjellene mellom en selv og andre.

Tidligere var det kun mulig å få alle få kunnskap om biologisk opphav ved å bla i slektsbøker og å gå gjennom dokumenter i arkiver eller gamle legejournaler. Adopterte i Norge har imidlertid etter fylte 18 år rett på innsyn i egen adopsjonssak (bufdir.no, 2020). Dette gjelder både for utenlands- og innenlands adopterte. De som er adopterte fra utlandet vet stort sett hvilket land de er adoptert fra, men mange har lite eller ingen informasjon tilgjengelig om detaljene rundt adopsjonen. Dersom man får innsyn i sin sak, kan man få tilgang til informasjon adoptivforeldre fikk i adopsjonsprosessen, eller det kan være informasjon som vil være ny for alle berørte parter.

En annen metode for å finne mer ut om sitt biologisk opphav på er via gentester. Det israelske selskapet MyHeritage tilbyr dette, og tjener stort på at de kombinerer slektshistorie med DNA-testing. Ved å sende inn spytt på en liten vattpinne kan testene blant annet gi deg en pekepinn på hvor i verden ditt biologiske opphav stammer fra, eller om du er predisponert for eventuelle genetiske sykdommer. For noen av disse testene avhenger svaret av at man har kunnskap om én av sine biologiske foreldre i tillegg. Testene er derfor for mange adopterte verdiløse. De kan gi en geografisk plassering av ens opphav, men ikke konkret informasjon som for eksempel fødeby. Dersom noen andre med samme DNA har sendt inn en lignende prøve, og har registrert dette i ett og samme system, vil det kunne komme opp i ens egne

resultater. Flere mennesker har fått kontakt med fjern slekt på denne måten. MyHeritage har imidlertid blitt kritisert for vage brukervilkår og for å ikke ha vært klare nok på hvordan personopplysninger oppbevares (Myklebost, 2020). For mange er testresultatene med på å bygge opp under en del av seg selv de kanskje aldri visste at var viktig for dem, eller som de kanskje savnet uten å være klar over det. For de adopterte kan dette være givende dersom de allerede sitter på informasjon som kan være meningsbærende for videre resultater. Hvis ikke er det ikke sikkert at en slik gentest kan fortelle den adopterte noe mer.

Identitet handler likevel ikke bare om å vite av sitt biologiske opphav, men også om hvordan vi ser oss selv. Sosialantropolog Thomas Hylland Eriksen skriver dette om identitet:

Vi kan begynne med å definere personlig identitet som det man ser i speilet. Hva ser vi så i speilet? Noen ser et kjønn – jeg er kvinne eller mann. Noen ser en hudfarge – jeg er for eksempel brun eller rosa [...]. Kanskje er det riktig å si at på seg selv kjenner man andre, men det gjelder også i høy grad at man kjenner seg selv *gjennom* andre og deres oppfatninger av en selv. Hva vi ser i speilet avhenger av dagsformen og lignende vilkårlige omstendigheter, men også av fantasien og selvbildet. For identitet er først og fremst mangfoldig (Eriksen i Nielsen og Smedal 2000 s. 239).

Det er altså flere posisjoner å kunne definere sin egen identitet ut fra. I hvilken grad man kjenner seg selv gjennom andre kan fort bli komplekst. Hvis man kanskje selv identifiserer seg med noe, som de man omgås mest med ikke gjør, hva er det som er min identitet da? Det de oppfatter en som, eller det en føler seg som selv? Denne opplevelsen vil høyst sannsynlig føles veldig problematisk for mange

Eriksen påpeker videre at det er viktig at man skiller mellom *etnisk*, *nasjonal* og *personlig* identitet. «Etnisk identitet er forbundet med opprinnelse, historie og opphavsmyster. Mennesker som regner at de har felles opprinnelse, og som forsøker å overleve som kulturbærende gruppe gjennom generasjonene, utgjør en etnisk gruppe» (2000 s. 243). Nasjonal identitet beskriver han som identifikasjonen med en stat og dens øvrige borgere (2000 s. 234). Personlig identitet er noe vi alle mennesker har, og er det som gjør oss unik og ikke som alle andre (2000, s. 241). Dersom man er splittet mellom ulike identiteter, kan man oppleve en forvirring, der det kan være vanskelig å finne sin plass. Dette kan man se i for eksempel minoritetsbarn, som kanskje er født i Norge og vokser opp her, men har foreldre som ikke er født her. Noen opplever derimot en frihetsfølelse, fordi man ikke er bundet opp til noe bestemt. Hylland Eriksen er ikke den eneste som har dette perspektivet. Samfunnsviter

Einar Rebni påpeker i et debattinnlegg i Dagsavisen 29.06.15 at vi mennesker ikke bare har én identitet, men flere.

Spørsmålet om identitet og tilhørighet er av eldgammel opprinnelse, og vil fortsatt være av overordnet betydning så lenge det finnes mennesker. Folk har ikke bare en konkret identitet. I ulike situasjoner kan vi endre vår identitet, eller «gå inn i» andre identiteter i henhold til kontekst, miljøet og ulike mennesker vi omgås med. (Dagsavisen 29.06.15).

Som adoptert opplever jeg å føle på de ulike identitetene ofte. Hvordan folk oppfatter meg er ulikt, alt ettersom hvilken del av meg andre har forholdt seg til mest, hvor lenge folk har kjent meg eller hva de vet om meg. Jeg tror at å vite hvem man er, er et eksistensielt spørsmål man kan bære med seg hele sitt liv, men som gjennom de menneskene man blir kjent med, hvilke miljøer man oppsøker og erfaringer man gjør seg, blir lettere å svare på med tiden.

Tilhørighet er noe som er nær knyttet opp til vår identitet, men det er ikke det samme som selve identiteten. Eriksen skriver at mennesker gjerne utvikler sin tilhørighetsfølelse, gjennom samhandling med andre, og at man i denne samhandlingen kan finne en tilhørighet. Det jeg opplever er at gjennom egen søken etter personlig identitet, og i de kontrastene man møter gjennom andre, så avgjør tilknytningen vi får til disse kontrastene om vi kan identifisere oss med noe, eller ikke. Det er som en sirkel, som biter seg selv i halen. For adopterte tenker jeg at spørsmålet om identitet er relevant, fordi vi er født inn i ett land og vokser opp hos våre ikke-biologiske foreldre et annet sted. Vi blir generelt sett på som norske, men at vi kan føle mangelen på tilhørighet fordi vi ikke kan referere til en biologisk tilknytning. I avsnittet som følger skal jeg se enda nærmere på akkurat denne problematikken.

2.2 Den biologiske tilhørigheten

Det adopterte barnets livshistorie blir brutt når det løftes ut av sin egen genetiske og historiske slektssammenheng for å bli en del av adoptivfamilien. Uten kontakt med sin egentlige opprinnelse og forhistorie, har barnet mistet sin plass i generasjonsskjeden. Jeg kaller dette kosmisk ensomhet.

– Betty Jean Lifton (Dalen & Sæterdal 1999 s. 68)

Jeg har aldri klart å sette ord på det tomrommet Lifton kaller en ‘kosmisk ensomhet’ før jeg

startet å jobbe med denne oppgaven. Da jeg var yngre tenkte jeg at min store fascinasjon for den asiatiske kulturen skyldtes at jeg var en norsk jente som hadde blitt født der. Jeg hadde aldri noen emosjonell tilknytning til den asiatiske delen av meg, eller en tilhørighetsfølelse til min adopsjonsidentitet, annet enn at jeg lignet på de jeg så på bildene fra Kina, Japan, Korea, og Vietnam. Det var på en måte bare noe eksotisk ved det som jeg ikke lot påvirke meg i særlig stor grad. Det var ikke før i tjuårene at jeg begynte å forstå mer av hva dette egentlig handlet om, og at noe jeg bestandig hadde sett på som en helt naturlig interesse, føles mer som et tomrom. Liftons beskrivelse av akkurat den følelsen gjør vondt å lese, fordi det ligger en sannhet i den for meg. Det er viktig å understreke at det virkelig ikke er alle adopterte som opplever denne 'kosmiske ensomheten', men at den er veldig beskrivende for noe som er vanskelig å forstå hva er. Gjennom prosessen med dette prosjektet forstår jeg nå hvor viktig utseendet er, men også at det bare er ett av mange lag som kan fortelle noe om hvem jeg er, og at det finnes flere måter å se seg selv i sitt eget barn enn kun gjennom det ytre.

Kjernen i dette prosjektet handler om hvordan adopterte opplever tilknytningen til egen biologisk likhet mellom sitt eget barn og seg selv, men jeg har oppdaget at mange andre faktorer enn utseendet kan være minst like avgjørende og, ikke minst, viktige. For å kunne utforske individnivået fra flere ulike sider, er det derfor viktig å se også på det samfunnet og miljøet vi lever i. Tilhørighetsfølelsen i seg selv, er noe man, ifølge Eriksen, først og fremst finner i samhandling med andre, og at identiteten blir dermed en betegnelse på det mennesker føler tilhørighet til. Dette kan være seg samfunnet du lever i, familien du har, fotballklubben eller i en vennekretsen. Tilhørigheten er det som gjør at man føler seg som en del av noe, at man 'hører til et sted'.

Dersom vi skal ta for oss tilhørigheten til et samfunn, er det derfor viktig å se på de adoptertes situasjon i samfunnet i dag og hvordan fraværet av den biologiske tilknytningen oppfattes. Hvordan forholder adopterte seg til et samfunn der man ikke nødvendigvis ser ut som majoriteten av befolkningen? Og hva kan dette gjøre med tilhørighetsfølelsen? At man føler seg annerledes fordi man ikke har noen i sin familie som man ligner på kan komplisere tilhørigheten. Dette er faktorer jeg tror ikke bare gjelder for de som er utlandsadopterte, men også for de mennesker som har vokst opp uten å kjenne til sitt biologiske opphav. 17.02.2020 publiserer TV2 artikkelen «Her møter Ingrid sin biologiske mor for første gang». Artikkelen er en større del av TV2-programmet Åsted Norge, der seere kan hjelpe politiet med å løse uløste kriminalsaker. Historien om Ingrid er spesiell, for da den biologiske moren til Ingrid fødte henne for 29 år siden, visste hun ikke selv at hun var gravid, og fødte det hun trodde var et dødt barn inne på et toalett. Hun plasserte det lille spedbarnet i en pose og posen blir funnet

av forbi passerende ute i en container. Saken ble da ansett å være av kriminell art. I februar 2020 møter Ingrid endelig sin biologiske mor og skal få svar på mange spørsmål. Mens Ingrid er på vei for å møte moren for første gang sier hun: «Bare det å se henne. Jeg leter jo veldig etter likheter, noe som kanskje er naturlig siden det er første gang jeg møter mitt biologiske opphav» (TV2.no, 2020). At biologisk opphav er viktig for mange, eller at adopterte har mange spørsmål knyttet til hvor de kommer fra, er helt naturlig. Da jeg var yngre var jeg mye mer opptatt av å dikte opp historier om mine biologiske foreldre, og tenkte sjeldent på å finne ut mer om dem. Det var lettere å forholde seg til at jeg var adoptert på den måten. I arbeidet med denne oppgaven, har jeg oppdaget at søken etter biologisk opprinnelse består av to ulike faktorer, den 'indre' og 'ytre' søken. Om dette skriver Dalen og Sæterdal:

Til 'indre' søken regnes *tanker* om de biologiske foreldrene: «Tenker de på meg? [...]»
De adopterte ønsker *noen å speile seg i*. Et biologisk speil der de kunne få bekreftelse på hvem de liknet, og også et framtidsglimt av seg selv om eldre. 'Ytre' søken defineres som en aktiv, bevisst søken etter og kontakt med biologisk familie. (1999 s. 60)

Jeg har selv vært mer opptatt av den 'indre' søken, og har på en måte ikke hatt noe konsept om det å ligne på noen, og mener at tilhørigheten jeg har hatt behov for å føle på, derfor er nært knyttet til det rent biologiske. Det var likevel ikke før jeg selv gikk gravid, at tankene rundt akkurat den biologiske tilknytningen for alvor begynte å boble opp til overflaten. Selv har jeg bestandig vært åpen med foreldrene mine om at dette er noe jeg har vært nysgjerrig på. Når jeg tar dette perspektivet opp med mine foreldre, med mine venner eller bekjente, er det ikke noe de tenker særlig mye på. De vet at de ligner på foreldrene sine, de får høre fra andre at de ligner på sine søsken, tanter og onkler og gamle slektninger de ikke engang vet hvem er. Flere er ganske lei av å hele tiden bli minnet på, at «du er jo *så* lik faren din da han var ung!». De ligner jo allerede på så mange, det er vanlig for dem. Jeg finner det interessant at noe som jeg bryr meg så mye om og er så opptatt av, er noe som andre ser på som helt selvfølgelig og på mange måter kanskje tar for gitt.

2.3 «Hvor er du fra?»

Mange adopterte opplever nok å bli en synlig minoritet nettopp fordi man ser annerledes ut, og at folk kan oppleve det som vanskelig å vite hvor de skal plassere oss ved første øyekast. Som Dalen og Sætersdal skriver kan adopterte være godt psykologisk integrert hos sine

adoptivforeldre, men når utseendet er det som skaper forvirringen for andre kan det bli en usikkerhet i den adopterte selv.

På hjemstedet vil de alltid være en synlig minoritet, og som ungdommer og voksne vil de ofte bli forvekslet av utenforstående med innvandrere og flyktninger. Selv om de føler seg som norske og er psykologisk godt integrert i sine adoptivfamilier, har de en annerledes genetisk og kulturell bakgrunn. (Dalen & Sætersdal, 1999 s. 25)

På spørsmål om hvor jeg kommer fra har jeg nesten alltid svart at jeg er norsk, men det har bestandig følt som et utilstrekkelig svar. Når folk ikke sier noe, kanskje peker de eller ser på meg litt ekstra lenge, legger jeg til at jeg er *født* et annet sted. Mine oppfatninger er at jeg alltid har vært norsk i øynene til de som kjenner meg, men på den andre siden alltid fått oppmerksomhet for det asiatiske utseendet mitt. Både nordmenn og ikke-nordmenn de er nysgjerrige og de spør. Spesielt der jeg omgås mennesker som snakker vietnamesisk, eller er fra et andre sør-østasiatiske land. Noen begynner å snakke sitt morsmål til meg, og jeg svarer med å riste beklagende på hodet, for å så fortelle dem at jeg er adoptert., at jeg har norske foreldre, at jeg ikke snakker vietnamesisk. «Så foreldrene dine er norske?», spør de. Videre pleier de fleste å spørre meg om jeg ble født i Norge. Nei, svarer jeg da. Så ser de på meg, og jeg kan se på dem at de er forvirret. Har jeg på meg den sjøsamiske kofta mi, er forvirringen komplett. De gangene dette har skjedd, har jeg blitt stående igjen med en slags tomhet, jeg har tatt et skritt tilbake i meg selv og kjent på en følelse av å ikke helt vite hva jeg skal svare neste gang noen spør. Er det sånn en slags kosmisk ensomhet også kan føles?

Sætersdal og Dalen har sett nærmere på adoptertes egne definisjoner av hva identitet kan være, og hvilke utfordringer man kan oppleve ved å ikke ha vokst opp i sitt opprinnelsesland. På bakgrunn av en rekke intervjuer konkluderer de blant annet med dette: «Det er ikke utseendet i seg selv som er problematisk, men det at utseendet skiller dem ut fra familie, søsken, slekt og venner og plasserer dem sammen med innvandrere og flyktninggrupper de selv ikke identifiserer seg med» (1997 s. 77). Til tross for at studien de refererer til er over 20 gammel, er min oppfatning at deres forskning fortsatt er relevant for mange adopterte og at det berører essensielle følelser knyttet til adopsjon. Med de funnene jeg har gjort i intervjuer, samtaler med andre adopterte og i annen litteratur er dette en problematikk som fortsatt er høyst aktuell i dag. Selvidentifikasjon baserer seg altså mye på utseendet, hvordan man er utad og ikke minst, oppfattes av andre.

2.4 Adopterte i offentligheten

Jeg har gjennom dette blitt oppmerksom på flere adopterte som jobber aktivt for økt bevissthet rundt konsekvensene av adoptertes mangel på biologisk opphav. I Sverige har den offentlige debatten rundt adopsjon hatt høyere temperatur enn det kan se ut som i Norge. Madeleine In Hwa Björk er adoptert fra Korea, og etter at hun selv ble mor har hun, gjennom ulike medieplattformer, delt sin traumatiske adopsjonshistorie. Hun retter blant annet et kritisk blikk mot det hun mener er en «kynisk adopsjonsindustri» i Sverige (Cantwell, 2019). I tillegg til å være bidragsyter til den adopsjonskritiske gruppen «Stulen identitet», som fremmer feministiske og postkoloniale analyser av adopsjon på Instagram og Facebook (https://www.instagram.com/stulen_identitet), holder Björk selv performance-foredrag der hun snakker om reisen til egen sannhet. På sin Instagram-konto skriver hun dette:

[Noen] menar at vi vuxna kritiska adopterades arga röster påverkar de som är barn idag, och det är en av anledningarna att vi inte bör prata om pengar/handel/transaktioner när det kommer till adoption. Istället för att kritisera oss som vill sätta spotlights på det vi anser är problemet, kritisera samhället som anser att adopterade inte har samma rättigheter som alla andra (Björk 2020).

Björks til tider krasse tone mot samfunnet, politikere og adopsjonsindustri er en sterk stemme i en offentlig samtale om temaet, som her hjemme ikke er like tydelig. I Norge har flere kjente personligheter stått fram med sin adopterte bakgrunn. NRK-programleder Fredrik Solvang, bokseren Cecilia Brækhus, tidligere programleder i NRK, Christian Strand og stand-up komiker og skuespiller Lisa Tønne er blant noen av disse. De har derimot ikke løftet debatten til samme nivå som Björk i Sverige. Unge, mer ukjente adopterte debattanter på temaet har vært skarpere. I 2019 fikk kunstner og koreanskadopterte Uma Feed Tjelta mye oppmerksomhet rundt sitt debattinnlegg i Vårt Land, der hun utfordret samfunnets håndtering av adopterte og deres adoptivforeldre. «Hadde samfunnet vårt våget å være ærlig om utfordringene utlandsadopterte og adoptivforeldre møter, kunne kanskje adopsjonssystemet tilbudt oss et støtteapparat. Til dags dato eksisterer ikke det», skrev Tjelta (Vårt Land 10.10.19). Hun er en av få utenlandsadopterte som har utfordret tematikken. Hun har, i likhet med Björk, vært en forkjemper for at adopterte skal få på plass oppfølging og ettervern av adoptivfamilier, samt statlig støtte for blant annet tilbakereiser og gjennomgang av adopsjonssak.

2.5 Adopterte som «de andre»

Her vil jeg gjerne understreke at denne oppgaven ikke behandler den store, globale og politiske identitetspolitikken. Jeg ser helt konkret på relasjonen mellom foreldre og barn, og individuelle identitetsspørsmål. Utvalget gjort til denne oppgaven, er for lite til å kunne representere hele gruppen av adopterte i Norge og Sverige. Avsnittet om annengjøringen er likevel viktig å ha med, da identitetsspørsmål hos enkeltmennesker kan si noe om samfunnsmessige tendenser. Det er helt klart at det finnes mekanismer i samfunnet som forsterker følelsen av å være annerledes, og akkurat det er et viktig perspektiv i identitetsdiskusjonen som helhet.

Annengjøring er et begrep som beskriver hvordan en gruppe mennesker identifiserer og definerer andre grupper mennesker. I boken «Key Concepts in Post-Colonial Studies» (Ashcroft, Griffiths og Tiffin 1999) definerer forfatterne begrepet 'other' slik: «In general terms, the 'other' is anyone who is separate from one's self. The existence of others is crucial in defining what is 'normal' and in locating one's own place in the world» (1999, s. 169-170). Annengjøring kan altså ses på som en sosial konstruksjon. Begrepet annengjøring har røtter i post-koloniale studier, og beskriver i et hierarkisk syn på 'vi' og 'dem', som Vesten har benyttet seg av i århundrer og som har preget forholdet til vestlige kolonier (Eide 2011 s. 19). Effektene av annengjøring er ikke nødvendigvis vondt ment, eller relatert til rasisme, men de *kan* være det, noe jeg ser nærmere på under. Prosessene adopterte går gjennom, handler likevel om mye mer enn etnisitet, og det vil derfor ikke være relevant for oppgavens videre formål å gå videre inn på disse mekanismene. En avgrensning er derfor nødvendig her. Annengjørings-perspektivet er for meg et bakteppe. Annengjørings-perspektivet gir en inngang til en annen type problemstilling, som igjen krever en annen type valg av både litteratur, metode og fotografisk tilnærming. Diskursanalyse kunne vært en metode å ta tak i dette på, en metode jeg ikke har benyttet meg av i denne oppgaven. Mitt prosjekt er identitetsutforskning på individnivå.

2.6 En annerledes rasisme

Personlig er min erfaring at de fleste adopterte blir akseptert i det norske samfunnet, og at vi blir behandlet som det individene og de menneskene vi er av våre adoptivforeldre og av de som kjenner oss. Men vi opplever dessverre, som mange andre med biologiske røtter fra andre land enn Skandinavia, rasistiske tilnærminger og diskriminering på bakgrunn av vårt utseende og stereotypier som holdes i live. Diana Patricia Fynbo, adoptert fra Colombia og pådriver bak UAPU (Utenlandsadoptertes politiske utvalg) uttalte seg til Vårt Land 03.11.19 om

grunnen til at rasismen mot adopterte ikke tas på alvor: «Rasismen mot adopterte er noe som ofte ikke tas på alvor, fordi rasisme kobles så tett opp mot fremmedfrykt – og adopterte er ikke ‘fremmede’, men assimilert inn i det norske samfunnet» (Vårt Land 2019). Adopterte er noe ubestemt, noe midt imellom. Eller som sosialantropolog Mary Douglas skriver: «matter out of place», et begrep der hun beskriver fenomener som ikke enkelt lar seg klassifisere i den ene eller andre kategorien (Douglas, 2013). Det kan derfor være ubehagelig og føles ensomt å stå imot en type rasisme som berører vårt indre og ytre på denne måten. Jeg ønsker å drøfte dette fordi det kan fortelle oss noe om hvordan man, i for eksempel i Norge, forholder seg til og snakker om adopterte. Det er flere problemstillinger som dukker opp når vi definerer adopsjon som det det er. Hvordan forholder man seg til et samfunn der man ikke er norsk, men samtidig er det? Hvilke utfordringer står de adopterte overfor psykisk? Og ikke minst, hvorfor finnes det ikke et støtteapparat for adoptivbarn- og foreldre?

I 2019 ble det begått to rystende drap på unge mennesker i Norge med adoptert bakgrunn. Den ene var Oscar-André Ocampo Overn og den andre, Johanne Zhangija Ihle-Hansen. Drapene rystet mange adopterte og åpnet opp for en debatt i norske medier om rasisme og adopsjon. Særlig vekket hendelsen rund Ihle-Hansen debatt, da det kom fram at drapet var rasistisk motivert. Venstre-politiker Trine Skei Grande kategoriserte rasismen mot adopterte som en type rasisme som vi ikke snakker så mye om, og som skiller seg ut fra den klassiske man ellers er opptatt av (Vårt Land, 2019). Rasismen mange adopterte opplever skaper frustrasjon, men også engasjement og nødvendige diskusjoner. I likhet med problematiseringen av adopsjon slik Björk understreker i Sverige, kritiseres også myndighetene i Norge av norske adopterte. Priyangika Samanthie Kraggerud er skribent og adoptert fra Sri Lanka. I sin artikkel i Utrop 23.04.20 skriver hun om konsekvensene det kan ha for et samfunn, at man ikke anerkjenner adopterte for det de er:

Når Philip Manshaus, mannen bak drapet på Johanne Zhangija Ihle-Hansen og det etterfølgende moské-angrepet, uttalte at han måtte forberede seg på en fremtidig rasekrig og kom med rasistiske utsagn ble ikke Zhangija Ihle-Hansens sikkerhet vurdert, fordi man kun anerkjenner Johanne. Det får fatale konsekvenser at man anser adopterte som etnisk norske, som fører til mangel på rettigheter til oppfølging og manglende forskning på feltet i etterkant av adopsjoner til Norge (Kraggerud, 2020).

At man ser på adopterte som norske er ikke gjennomgående negativt, det er heller ikke unaturlig. Man har trossalt vokst opp her, snakker norsk og har en kulturell tilknytning til det

norske. Men det kan også skape krysspress i forskjellige sammenhenger, fra ulike hold i samfunnet. «[...] ulike holdninger til den adopterte kan variere over tid og fra arena til arena» skriver Sætersdal og Dalen (1999). Det er ingen tvil om at utgangspunktet til en adoptert blir utfordret i møte med andre folks oppfatninger, og at det både for de adopterte selv og samfunnet kan være vanskelig å vite hva man skal defineres ut ifra.

Mangelen på et oppfølgingssystem for adoptivbarn er et gjennomgående tema i debatten og er et savn også fra adoptivforeldre. I artikkelen «Du kan ikke være med fordi du er brun», publisert i Dagsavisen 01.11.19 forteller styremedlemmene i Viken Adopsjonsforum om flere episoder der deres adopterte har vært utsatt for rasisme. En av mødrene i artikkelen forteller om en episode hvor hennes sønn var med på et større arrangement. En av de frivillige som jobbet der deler ut noe til barna, og når den adopterte gutten går opp til henne for også å få, blir hun skeptisk. Når han forteller navnet sitt, et norsk navn, forandrer damen umiddelbart væremåten sin i en positiv retning. «Slike situasjoner gjør at jeg er glad for at han har et norsk navn, og det er en veldig sår tanke å ha» forteller moren (Svanevik, 2019).

Jeg ønsker ikke at oppgavens kjerne skal være rasismen, men den er likevel en så viktig dimensjon ved temaet at det ville vært naivt å ikke la det inngå i oppgaven. Fra mitt personlige ståsted forteller denne debatten meg ikke bare at rasismen lever der ute, men også hvor viktig det er å ha et ettervern, som følger opp adopterte og deres adoptivfamilier. Rasismen er en naturlig del av diskusjonen, og påvirker ikke bare det som adopterte opplever, men også deres følelse av tilhørighet. Dette er noe adopterte gjerne unngår å snakke om, kanskje fordi det kan være opprørende, men også fordi mange adopterte kjenner på en følelse av en evig taknemlighetsgjeld til samfunnet de har kommet til. Fordi man som adoptert allerede har utfordringer knyttet til egen identitet, vil det at andre påpeker den mangelfulle livshistorien gjennom rasistiske ytringer, føles enda mer krenkende enn at de påpeker hvor annerledes man ser ut. Mange adopterte føler seg allerede rotløse og rasismen blir en påminnelse om dette og skaper oppfatninger i samfunnet generelt som både er feil og ikke minst vonde å forholde seg til for de det gjelder. Uma Feed Tjelta har en sterk beskrivelse av dette i sitt debattinnlegg i Vårt Land 10.10.19:

Problemstillinger som omhandler avvisning, røtter og utseende kan nemlig bli ekstra utfordrende for adopterte og spesielt utenlandsadopterte. Vi har en gang blitt avvist og den avvisningen setter spor. Vi blir i adopsjonsprosessen fratatt vårt opprinnelige navn, fødselsattest og pass. Vi mister på den måten dokumentasjonen på våre røtter. Det resulterer i at vår formelle identitet ikke matcher utseendet vårt, og vi blir ekstra

sårbare for rasisme. (Tjelta, 2019)

Mitt prosjekt må ses i lys av denne debatten, og jeg håper jeg kan gi en stemme til de adopterte som man hører lite eller ingenting fra. Fremmedfrykten står sterkt i mange samfunn, og Norge er dessverre intet unntak. Det mange adopterte opplever er ikke bare at man faller mellom stoler tilknyttet sin egen identitet, men også vansker med hvordan man skal forholde seg til de utfordringene i samfunnet som oppstår fordi man har en annen hudfarge.

3.0 Fototeori: Fotojournalistikk og dokumentarfoto

Mange adopterte har skrevet biografier, oppvekstromaner og lyrikk, men det er begrenset hva som finnes av så vel fotografiske prosjekter som norsk faglitteratur på feltet. Mye av den norske faglitteraturen som finnes er fra tidlig 90-tall eller eldre. Håndbøker i «hvordan adoptere et barn fra utlandet» finnes både i eldre og oppdaterte versjoner. På det fotografiske feltet finnes flere fotoserier med fokus på adopsjonsprosessen fra adoptivforeldrenes ståsted, gjenforening mellom adoptivbarn og biologisk mor og adopsjon som et fenomen generelt i verden. Historier om adoptivforeldrenes reise mot å endelig bli foreldre er det mange av. Den amerikanske fotografen Kate T. Parker dokumenterer i sin fotoserie «Blended», søsteren og svogerens adopsjonsprosess, deres adoptiv sønn Sam og hans møte med sin nye familie. Om sitt eget prosjekt sier Parker dette: «[...] «the project also documents «the power of love, the agonizing wait (and then elation) of adoption, the welcoming of another life into our clan, and what it means to be a biracial family» (Velez, 2014). Uten at jeg skal stille meg for kritisk til Parkers arbeid, er det noe med den eventyrlige måten adopsjon blir fremstilt på i «Blended» jeg reagerer på, en romantisering som ikke er helt ukjent i Norge heller. Adopsjon blir fortsatt sett på som en måte for i-land å hjelpe u-land eller stakkarslige barn på. Dette perspektivet kommer godt fram i ett av bildene fra bildeserien der Sam er fotografert sammen med sin adoptivmor og morfar (Bilde 3.1). Bildet uttrykker kjærlighet på tvers, samtidig som det sterke motlyset gir bildet en nesten religiøs stemning. Dette forsterkes ytterligere av kysset på pannen, Sams hvite, lykkelige familie og det redde mørkhudede barnet. Min tolkning er en postkolonial tolkning Parker selv åpenbart overser.

Bilde 3.1: Foto fra bildeserien «Blended». Foto: Kate T. Parker

Parkers serie er ikke den eneste hvor det er solskinnshistoriene rundt adopsjonsprosessen som løftes fram. For utenom fotoserier der den adopterte selv står bak kameraet, skildrer et flertall av seriene om adopsjon adoptivforeldrenes ståsted og amerikanske bildebyråbilder av ikke-vestlige barn som løper lykkelige på en gressplen mot deres hvite adoptivforeldre gjerne i sterkt motlys. Australiske Dylan Goldby er adopsjonsfotograf og dokumenterer adoptivforeldrenes adopsjonsprosess fra start til slutt. Den emosjonelle familielykken er gjennomgående i hans bilder (Bilde 3.2).

Bilde 3.2: Adopsjonsfoto fra Sør-Korea. Foto: Dylan Goldby.

Jeg har ikke funnet mange fotodokumentarer som belyser de adoptertes hverdagsliv eller relasjonene til sine egne barn. Den manglende fotodokumentasjonen på feltet kommer ikke overraskende på meg, men drivkraften etter å selv kunne påvirke dette, har vokst seg stor. Et prosjekt som derimot har inspirert meg både fotografisk og tematisk er den adopterte fotografen, Eric Muellers treårige prosjekt, «Family Resemblance». Hans egen beskrivelse av bakgrunnen for prosjektet er veldig gjenkjennelig:

When I was forty-seven, I received a photograph of my birth mother in the mail – the first time I ever saw someone who looked like me. Seeing myself in another person's face was a lightning bolt so powerful it divided my life into everything that happened before that moment from everything that happened after (Mueller u.å).

Med sin egen opplevelse av identitet, erfaringer og bakgrunn har han brukt seg selv som utgangspunkt. Mueller har fotografert over 700 ulike mennesker, og fotografert dem sammen

med familiemedlemmer de har en tydelig likhet med. Visuelt er prosjektet enkelt, alle i prosjektet er ikledd en hvit overdel, og består av portretter mot hvit bakgrunn i studio. Den fotografiske måten han har løst det på, gjør at de biologiske likhetene er i fokus, mens hovedtematikken baserer seg på det å kjenne seg igjen i noen (Bilde 3.3).

Bilde 3.3: Bildecollage av prosjektet «Family Resemblance». Alle foto: Eric Mueller

Mueller konkluderer med at å se likheter i et annet menneskes fjes er et naturlig behov vi mennesker har.

Jeg har måtte se innover i meg selv, og har kommet fram til at jeg aldri har gått ut og fortalt min egen historie, eller gitt mine synspunkter i adopsjonsdebatten. Jeg har bestandig mislikt «Tore på Sporet» fordi programmet har gitt en urealistisk framstilling av utlandsadoptertes situasjon, og fremmet en unyansert tolkning av gjenforening, både visuelt og tematisk. TV-programmet har blitt beskyldt for å være sosialpornografisk og fikk på tidlig 2000-tall sterk kritikk fra ulike hold (Hofstad, Toftaker og Valle, NRK.no 15.11.15). Programleder Tore Strømøys forsøk på å videreformidle gjenforeninger ved å legge til sin egen tolkning av følelsene som oppstår, er bekymringsverdig fordi det gjennomgående er Strømøy selv som formidler disse følelsene, gjennom sin egen, subjektive tolkning. På den måten oppstår en romantiserende og ensidig fremstilling av adopsjon og selve gjenforeningen. Jeg har bestandig følt meg personlig truffet når folk har diskutert hvorvidt det er viktig at man ser norsk ut for å føle seg norsk, eller hvordan rasismen kan oppleves som en dobbeltmoral for mange. For at adopterte ikke skal bli en gruppe stigmatisert av andre som ikke deler våre opplevelser, har jeg innsett at man må ta grep om debatten, stå opp for egen tilhørighet og

snakke på vegne av seg selv. Jeg mener derfor at å fotografere adopterte som utforsker sin egen identitet vil være et viktig bidrag til det jeg i dag anser som er et lite nyansert felt. Jeg har ønsket å vise den siden av adopsjon som man sjelden eller aldri hører om. Gjennom fotografiet har man mulighet til å dokumentere dette, gjennom bilder har man muligheten til å fortelle historier, som rører noe inni oss og samtidig gir oss opplevelsen av at vi får sett noe dypt personlig, sett utenfra. For hvem skal fortelle de adoptertes historier, om vi ikke gjør det selv?

3.1 Sjanger og definisjoner

Til tross for en fotojournalistisk utdanning, har jeg ofte vært usikker på om jeg skal definere meg som dokumentarfotograf eller fotojournalist. Som frilans er mitt inntrykk at mange fotografer ikke bare arbeider med én bestemt sjanger, men mellom dem. Jeg har bestandig plassert meg selv et sted imellom det kunstneriske og det dokumentariske feltet. Det har samtidig vært lett å havne i en forvirring. Både i hva som er sjanger, hva som er form og hva som definerer dem helt spesifikt. Til dette prosjektet har jeg derfor hatt lyst til å eksperimentere og utfordre med de normer og regler som følger med min egen tittel. Det journalistiske har vært mitt ankerfeste gjennom hele oppgaven, både i det teoretiske, og fotograferingen i praksis. Det er likevel spennende å utfordre sjangrene og metodene, og å dra paralleller mellom dem. Sjangre defineres gjennom fellestrekk i innhold, form eller funksjon. Sjangre skapes av normer og konvensjoner for hvordan de ulike medietypene skal utformes, og dermed også hvordan de leses og forstås. Dette kalles sjangerkrav (Svennevig, 2019). Å vite hva sjanger egentlig er, og å se på hva som oppstår i det ulike sjangre møtes, er høyst aktuelt, fordi fotojournalistikken i dag preges av at nettopp ulike former for møter og kryssninger. Den vanskelige grensegangen mellom fotojournalistikk og dokumentarfotografiet er et eksempel på det.

3.2 Fotojournalistikk eller dokumentarfoto?

Fotografiet er et eget fortellende språk, slik tekst er et annet. Det er derfor viktig å huske på at det er utallige måter fotografiet kan sees og oppleves på. Om et bilde er dokumentarisk eller journalistisk kan være vanskelig å se løsrevet fra sammenhengen det står i, men de fleste fotografiske prosjekter opererer innenfor rammer som hjelper seeren/leseren å plassere det de ser i riktig kontekst, eller knyttet til riktig sjanger. Det jeg mener med dette, er ikke at «alt» kan være fotojournalistikk, eller at «hva som helst» kan passe som et reportasjefotografi, men forskjellene kan være vanskeligere å tydeliggjøre fordi de er kontekstuelle. Dette debatteres

ikke bare blant fotojournalister, men blant folk generelt i medie- og kunstverdenen. Det gjør at det er spennende diskusjon å se nærmere på.

Steen Steensen bruker dokumentarbegrepet som en del av den journalistiske reportasjesjangeren: «I TV, film radio og også i økende grad på nett og i bokform, er dokumentaren etablert som en velkjent sjanger. Men i avis og magasinjournalistikken har av en eller annen grunn dokumentarbegrepet ikke festet seg på samme måte» (Steensen 2016 s. 54) Fotograf og kunstner, Christine Hansen og professor i kunsthistorie, Sigrid Lien, understreker at grensene ikke finnes i bildene selv, men i bruken:

[...]it is meaningless to address concepts like ‘documentary photography’ and ‘photojournalism’ by looking for defining features. They should instead be seen in relation to what they mean in the daily use in the world of photographic work. Since documentary photography is a visual construction of reality and not a mere reflection of it, one should rather ask: who is talking, how and why. (Hansen og Lien 2003 s. 17)

Hansen og Liens perspektiv reflekterer ikke bare over hva dokumentarfotografi *er*, men de gir også en konkret pekepinn på hva det er som kan forene to veldig nærliggende fotografiske former. Ved å diskutere hvorfor man dokumenterer, hvem som blir dokumentert og hvordan, kommer man langt på vei i å forstå både fotojournalistikken og dokumentarfotografiet bedre. Det finnes også ulike meninger knyttet til de ulike sjangrenes funksjoner. «Men verken formen eller funksjonen til en sjanger er statiske. De endrer seg over tid, etter som nye journalister og andre kommunikatorer, og nye publikummere, blir preget av endrede sosiale, kulturelle og teknologiske forhold» skriver Steensen (2016 s. 50).

For meg har denne diskusjonen vært viktig for å kunne plassere mitt eget prosjekt. «Bio» ligger tett opp mot den dokumentariske sjangeren gjennom mitt utvalg av kilder og valg av tematikk. Samtidig har jeg benyttet meg av sjangerkrav fra reportasjefotografiet, men har også tatt i bruk den subjektive sjangeren selvportrett. Hvor plasserer dette mitt prosjekt da? Jeg har hele tiden fokusert på at ingenting skal være iscenesatt, og heller ikke rekonstruerende, men dokumenterende. De faktiske forholdene jeg observerer hos mine kilder er ikke regissert, men observasjoner. Om man ser på hvem jeg har snakket med, hva hensikten med prosjektet har vært og hvordan jeg har valgt å løse det, ender man opp med at det viktigste står igjen: «bio» dokumenterer en virkelighet og belyser en minoritet i et samfunn, historiene formidles gjennom fotografiet på grunnlag av mine egne refleksjoner og samtaler med enkeltindivider. Det er vanskelig si klart om bildene er fotojournalistiske fordi jeg tar i

bruk reportasjeregner eller dokumentariske fordi en del av formidlingen er selvportretter. Stuart Franklin peker på noe av det som gjør at forvirringen kan oppstå:

Confusion often reigns because the term ‘photojournalism’ is used – both within the field and more widely – as a synonym for, rather than as a subdiscipline of the more encompassing and progressive term ‘documentary’. The confusion is heightened because contemporary documentary photography lies somewhere between journalism and, for lack of a better word, art. (Franklin, 2016 s. 172)

Slik jeg ser det kan man se fotojournalistikk som en type under-gren av dokumentarfotografiet. Begge stammer egentlig fra samme utgangspunkt. Man ser også klart at når grensene flyttes, rammene utvides og mulighetene for kunstnerisk frihet også i reportasje- og dokumentarfotografiet får en større plass – *ser* vi også annerledes på selve budskapet. Kunstfotografiet er allerede en et de mest subjektive sjangrene som finnes, og kunst et naturlig ord å bruke i det når det er noe vi kanskje ikke klarer å forstå helt konkret. Det jeg tror er viktig å huske i denne diskusjonen, er at generelle sjangerbegreper også kan være flyktige. Fotojournalist, Julianne H. Newton har for eksempel en litt annen måte å definere fotojournalistikken på:

Photojournalism is defined generally as a descriptive term for reporting visual information via various media [...] The term photojournalism typically applies to a genre of images with a range of subgenres published or broadcast with accompanying words and usually as a part of a package that may include other visual elements, such as headlines, charts or multiple images. Subgenres include spot news, information on a wide range of topics and individuals; features which highlight individuals or activities via a variety of styles. (Newton 2001 s. 5)

Newtons definisjon er generelle beskrivelser med utgangspunkt i konkrete eksempler på fotografier i nyheter, portrettintervjuer, videoreportasjer, feature og i nyhetssaker gjennom TV. Alle refererer til en konkret hendelse eller tematikk med nyhetsverdi. Hun koker det likevel ned til at fotojournalistikken er en visuell form for rapportering, presentert gjennom ulike plattformer. Mortensen, McDermott, Khadija og Haun gjør noe av det samme når de skriver: «Photo stories and essays, which describe multiple picture packages featuring and individual or a group or an idea, have been a consistent feature of the modern era of photojournalism» (2019 s. 578). Å ta utgangspunkt i en måte å jobbe på, er nok noe som kanskje kan gjøre forvirringen mellom dem lettere å håndtere. I lys av arbeidet med dette

prosjektet, vil jeg påstå at fotojournalistikken og dokumentarfotografiet har mange likheter, både når det kommer til kontekst og arbeidsmetode. Det jeg tror kan skille dem mest, er graden av subjektivitet. Når den subjektive rollen blir mer synlig, og objektivitetsidealet blir utfordret, lager dette et rom for å være kreativ både i den praktiske fotograferingen, men også i historiefortellingen. Det gir også en mulighet for å utvide og utforske andre typer plattformer, men likevel beholde journalistikkens grunnprinsipper. Selv om jeg i arbeidet med dette prosjektet har brukt grep fra reportasjefotografiet og har tatt i bruk flere journalistiske metoder gjennom hele arbeidsprosessen, definerer jeg «bio» som et dokumentarfotoprojekt. Arbeidet har pågått over lengre tid og prosjektet anses som et langsiktig fotoprojekt. Jeg dokumenterer over tid, jeg rapporterer ikke nyhetsøyeblikk. Prosjektet knytter seg heller ikke opp til nyhetsmediene på samme måten som for eksempel de klassiske nyhetsfotografiene. I «bio» er både bildespråket og adopsjon som tematikk farget av et subjektivt ståsted, fordi jeg, i tillegg til å komme nær mine kilder, bruker meg selv aktivt, samtidig som jeg valgt den utradisjonelle plattformen utstilling. Slik Lien og Hansen påpeker det er det nok meningsløst å skulle forene fotojournalistikken og dokumentarfotografiet ved å se etter deres likheter. Det man faktisk må se på er metodene man bruker for å fortelle gode og gripende historier som skiller seg fra den tradisjonelle avisjournalistikken. Ved at man er mer opptatt av hvilken rolle fotografen har, sett i lys av hvilken problematikk det er som dokumenteres, hvordan man forholder seg til sine kilder og på hvordan måte tematikken har blitt arbeidet fram på, tror jeg at gripende historiefortelling og fotojournalistikk oppstår. For med alle sjangerbegreper og krav til side, er det å dokumentere fra, rapportere og observere, enkeltindivider, miljøer, folkegrupper, samfunnsmessige prosesser på en sannferdig måte som er målet, enten du ser på deg selv som fotojournalist eller dokumentarfotograf.

4.0 Prosess som metode

I denne delen av oppgaven skal jeg gå nærmere inn i hvordan jeg har arbeidet, og hvordan prosessen fra idé til ferdig utstilling har foregått. Oppgaven er i grenselandet mellom forskning og journalistisk utforskning, og metodedelen i denne oppgaven får stor plass fordi metodene mine i prosessen har lagt føringer for den teoretiske delen. Min nærhet til både kilder og tematikken forøvrig har gjort at mine metodiske valg har måttet reflekteres grundig over gjennom hele prosessen.

In photography, the will to confine people, places and experiences of this life to memory often begins at home. [...] Many of us are driven to document for this reason, to engage in the act of untying a knot in the heart, to unravel a personal paradox. It drives our curiosity. Both journalistic and existential. (Franklin, 2016 s.201)

Franklin beskriver det nære forholdet man kan ha til sitt eget arbeid på en måte som treffer meg rett i hjertet. Ofte starter dokumentarprosjekter med en indre og personlige driv fotografen finner i seg selv. «Bio» er et slikt prosjekt. Visuelt startet arbeidet til masteroppgaven allerede i 2017, under min egen graviditet, og det er nå inne i sitt tredje år. Ideer til større prosjekter som dette kan komme fra flere steder, man kan bli inspirert av noe man ser, opplever eller leser om. Noen ganger er fotografen helt utenforstående, og forholder seg da naturlig nok mye mer objektivt til kildene sine og til en eventuell problemstilling. Man kommer inn med ferskt blikk og sinn, som kan tjene historien godt. Som utenforstående er det lettere å forholde seg upartisk til miljøet, menneskene og situasjonen man skal dokumentere. Andre ganger er det annerledes: «Sometimes a picture story comes from the photographer's own experience» (Kobré s. 231). Fordi man selv har erfart noe, eller har et sterkt forhold til prosjektideen, er det mulig å bruke sin egen erfaring til å styrke prosjektet. Ved å være tettere knyttet til både problematikk og tema selv, blir dialogen med kildene en annen. Refleksjoner rundt objektivitet og subjektivitet har derfor vært viktig for den skriftlige oppgaven hele veien, noe jeg vil komme tilbake til. For meg har det vært en enorm styrke, men samtidig også en utfordring å arbeide med andres dypt personlige følelsesliv, samtidig som jeg prosesserer min egen erfaring. Historiene mine kilder har fortalt meg har alle vært ulike, de har vært unike på sin egen måte. Refleksjonene rundt dette har vært viktig hver gang jeg har møtt noen for intervju eller fotografering. Har mine spørsmål vært for spisset? Ønsker jeg et bestemt svar, og retter derfor spørsmålene til kilden deretter? Denne delen vil ta opp mine

valg av metoder, hvordan de har fungert og ta for seg prosessen fra research til ferdig utstilling.

Fordi jeg i dette prosjektet aldri ble til ‘fotografen med kameraet’ og de ‘kilden som skal gi informasjon’, slikt et mer ‘vanlig’ fotojournalistisk prosjekt fort kunne blitt, har det vært desto viktigere å forstå hva det er som oppstår i stedet. Jeg er av den oppfatning at forståelsen min og interessen for temaet og problemstillingen har vært en viktig drivkraft, nettopp fordi jeg deler noen av de samme tankene og erfaringene som adoptert med de jeg har fotografert. Rent menneskelig opplever man ofte at dersom man har noe til felles, vil en samtale man har sammen også flyte bedre.

4.1 Kildene

I den første fasen av arbeidet mitt brukte jeg mye tid på å finne fram til og velge ut aktuelle kilder. «Jo nærmere vi kommer vår egen tid, jo mer omfattende er kildematerialet, og mye av arbeidet består i å velge ut det materialet som best kan belyse problemstillingen vår (Østbye, Helland, Knapskog, Larsen og Moe 2013, s. 48). Jeg besluttet tidlig at jeg ønsket å bruke andre adopterte og deres liv som utgangspunkt i studien min, og ikke bare ha fokus på min egen historie. Dette var viktig fordi jeg ønsket å se temaet fra et bredere perspektiv, gi tematikken en samfunnsmessig relevans og ha muligheten til å arbeide med materialet ved å ta i bruk journalistiske metoder. Jeg ville ha med et antall personer som var hensiktsmessig i forhold til tidsrammen på oppgaven, samt at de skulle representere ulike geografiske steder. Hvor de adopterte har vokst opp, når de er født og hvor de er bosatt, ville spille viktige roller for mangfoldet i prosjektet. Adopsjonsland var ikke avgjørende, men jeg ønsket ikke bare å møte utlandsadopterte. Jeg var nysgjerrig på adopsjon generelt, og valgte derfor at innlandsadopterte også skulle inngå i studien. Den største utfordringen har vært å finne mennesker som ønsket å dele sine innerste, mest sårbare tanker og personlige historier, i tillegg til å bli fotografert. Noen var urolige for tanken på å utlevere sin adopsjonshistorie, andre har vært bekymret for om deres historie var interessant eller spennende nok. Fra starten av var jeg helt klar på at det ikke var vært selve adopsjonshistorikken deres og tankene rundt eventuell gjenforening med biologiske foreldre jeg primært var ute etter å dokumentere. Tilnærmingen jeg har hatt til mine kilder, har vært mye basert på min rolle som fotojournalist, sammen med egen erfaring og opplevelse av det å være adoptert. På bakgrunn av denne erfaringen har jeg opplevd at folk har vært mye mer åpne og interessert i deltakelse, og vi deler på et vis et felles bakteppe, noe som har gjort det lettere å få tillit til hverandre. Tilbakemeldingene når jeg tok kontakt har vært positive, der det kun var én som trakk seg før

fotograferingen fikk startet og et par andre som aldri responderte på forespørselen min. En annen interessant oppdagelse har vært at de som var mest skeptisk til å delta var kvinner, noe som overrasket meg.

Åpenheten jeg har hatt rundt temaet har skapt trygge rammer, og gitt meg en tilgang som har formet prosjektet og styrket det ferdige resultatet på alle måter. Det har vært helt tydelig at min egen historie, og bakgrunnen for at jeg ønsket å jobbe med dette, har vært motiverende for kildene. Mer om dette og det etiske aspektet drøfter jeg i neste avsnitt. I startfasen av prosjektet var veldig mange interesserte i om jeg kun skulle ha med kvinner, og anså prosjektideen som et flott prosjekt om kvinner og barn. Jeg er enig i det, men synes de adopterte mennene, fedrene og deres barn representerte en like viktig stemme. Å utelukke dem hadde blitt feil i mine øyne, fordi deres perspektiv på det å få barn er like viktig som kvinnenes. Derfor bestemte jeg meg tidlig for å inkludere begge kjønn. De ulike tankene og følelsene til menn og kvinner er interessante for å kunne forstå helheten, i tillegg til de ulike utfordringene hvert kjønn kan møte på som adoptert. Mitt utgangspunkt som kvinne, gjorde at jeg ble mer nysgjerrig på hvordan adopterte menn i min situasjon opplevde det, når de selv ble fedre.

4.1.1 Å finne kilder

For å komme i kontakt med kilder til prosjektet brukte jeg mitt eget nettverk og kontakter på tvers av ulike miljøer. Det viste seg å være mer utfordrende enn jeg trodde. Jeg har en oppfatning av at adopsjon ikke er det man debatterer mest i Norge, og opplevde i researchfasen å snakke med folk som ikke ønsket å uttale seg offentlig, fordi de var bekymret for allerede eksisterende stereotypier og at deres synspunkter skulle bli mottatt som «klagende».

Til denne masteroppgaven har jeg ikke ønsket i å dokumentere personer som allerede har vært eller er veldig synlige i mediebildet, til tross for at det kunne gjort prosjektet mer synlig. Jeg ønsket å møte de som ikke nødvendigvis lever av å prate ut offentlig, eller av sin historie. Dette valget har vært helt bevisst fra min side, fordi jeg ønsket å dokumentere et hverdagsliv som kan være gjenkjennelig for både de kjente TV-personlighetene, debattantene, 'influencere' og de adopterte som lever et helt normalt liv. Selv om jeg er adoptert selv, kjenner jeg ingen andre som er adoptert. På mange måter har dette vært bra, for da ble jeg helt avhengig av en veldig aktiv prosess for å finne kilder, samtidig som det satte meg i en posisjon der jeg ikke var bekjent med eller kjente alle jeg skulle møte. Fordi jeg allerede er så nært knyttet til prosjektets tema var dette utelukkende positivt. På et punkt var jeg nødt til å

gå ut i lokalavisen hvor jeg har vokst opp, for å komme i kontakt med adopterte fra den nordlige delen av Norge. På den ene siden oppfordret, jeg som fotojournalist og student, adopterte med barn om å ta kontakt med meg, mens jeg på den andre siden aktivt brukte meg selv som adoptert for å få en større forståelse av hvorfor jeg jobbet med dette prosjektet. Dette var det mest aktive tiltaket jeg gjorde for å komme i kontakt med kilder. I tillegg var jeg aktiv på sosiale medier. Å bruke sosiale medier i på jakten på kilder er jeg generelt skeptisk til av to hovedgrunner. Den første grunnen er fordi det ikke er noen selvfølge at alt som ligger ute på internett er sant. Folk deler mye om sitt liv på nett, og et kildekritisk blikk på hva man ser og leser, er derfor nødvendig. Den andre grunnen baserer jeg på at min rolle som profesjonell kan bli svekket. Det å være en fotojournalist/student som kontakter folk for eksempel på deres privatbruker, via min egen private konto, bærer ikke samme profesjonelle preget som f.eks. ved å ta kontakt via studentmail, jobb-mail eller telefon gjør. Facebook og Instagram viste seg likevel å være godt egnede steder å ta kontakt til dette prosjektet, på grunn av flere relevante grupper, et stort sosialt nettverk og muligheten for umiddelbar respons. Jeg fikk mer kunnskap om det adopterte miljøet på nett, og oppdaget at mange jeg kjente faktisk hadde en eller flere adopterte personer i sitt nettverk.

Når kontakt med kilden var oppnådd, og vi hadde etablert en god dialog, inviterte jeg til en samtale slik at de aktuelle kunne bli kjent med prosessen min, hvilke tidsrammer de måtte forholde seg til, hvorfor jeg ønsket å gjøre dette, samt deres rolle i prosjektet. Jeg ønsket at utvalget mitt skulle være variert, men ikke i en så stor skala at jeg ikke hadde hatt mulighet til å intervju og møte alle personlig. Fordi jeg skulle fotografere alle kildene hjemme hos dem selv, måtte jeg ha et håndterlig antall å forholde meg til, både med tanke på tidsperspektiv, mulighet for å møtes over tid og materialmengde. Jeg måtte ha tid og mulighet til å jobbe meg godt nok inn i hver enkelt historie.

4.1.2 Kvalitative intervjuer

Ved siden av å fotografere mine kilder, har jeg benyttet meg av kvalitative metoder i form av intervjuer og observasjon. Kvalitative intervjuer kalles også samtaleintervjuer, og hensikten med slike intervjuer er å innhente informasjon eller å bli informert av intervjuobjektet (Østbye et al., 2013 s. 103). Gjennom kvalitative intervjuer kan man for eksempel få kartlagt sosiale relasjoner, noe som er høyst relevant for min oppgave. Professor ved OsloMet, Tine U. Figenschou poengterer i sin forelesning 25.09.18 at nyhetsintervjuer ofte gjennomføres som raske samtaler, der man er ute etter korte og konsise svar, mens forskningsintervjuer tar lengre tid, gjerne av dekker et større område eller miljø og derfor er preget av en strammere

struktur. Forskningsintervjuer kan være *semistrukturerte* eller *strukturerte*. Sistnevnte blir oftest brukt i sammenheng med større forskningsprosjekter, der man opererer med et større antall intervjuobjekter og spørsmålene er gjerne lukket. Semistrukturerte intervjuer åpner for en mer dynamisk samtale der spørsmålene kan følges opp på en friere måte. Ofte kjennetegnes semistrukturerte intervjuer av at man allerede har definert temaet på forhånd, og det er en metode som ofte blir brukt i kombinasjon med deltakende observasjon (Østbye et al., 2013 s.105).

Jeg har benyttet meg av semistrukturerte intervjuer og opererer med 8-10 hovedspørsmål som er felles for alle. Dette har jeg gjort fordi det har vært viktig å kunne stille utdypende spørsmål for å få innblikk i hvordan mine intervjuobjekter tenker.

Samtaleintervjuer har derfor vært metoden jeg har brukt hele veien. Denne typen intervju gir rom for at man kan ta tak i det som blir sagt, bygge det ut og samtidig ha muligheten til å endre retning underveis. Jeg ønsket ikke å være for låst til én bestemt intervjuplan, og jeg har erfart at tematikken er blitt mer nyansert ved at jeg har benyttet meg av oppfølgingsspørsmål. Ved å bare intervju den adopterte har jeg fått et veldig konkret materiale. Samboer/ektefelle til kilden har blitt fotografert dersom de ønsket å være med i prosjektet, eller de har hatt en naturlig plass i den gitte situasjonen, men de har ikke vært primærkilder. Jeg har ikke intervjuet noen av barna, da det har vært foreldrene jeg har ønsket å gi mulighet for å uttale seg.

Før fotograferingen har jeg gjennomført *introduksjonsmøter*. Muligheten til å bli kjent med kildene, uten et kamera mellom oss, har skapt en trygghet som har vært helt avgjørende for fotograferingene og de videre intervjuene. Disse møtene ble gjennomført enten ved at jeg møtte kildene personlig, eller at vi tok det over telefon. Under introduksjonsmøtene ønsket jeg å forklare og utdype rammene, hva kildenes rolle ville være i dette og hvordan en eventuell framdriftsplan ville se ut (Østbye et al., 2013 s. 106). Deretter avtalte vi videre framgang for intervju og fotografering. Både introduksjonsmøtene og intervjuene ble gjort separat fra selve fotograferingen. Etter intervjuet har jeg fulgt kilden og deres familie i to-tre dager. I noen av tilfellene har jeg fotografert først, for å deretter gjøre intervjuet på et senere tidspunkt.

Utvalget mitt består av tre adopterte menn og tre adopterte kvinner mellom 25-65 år fra ulike steder i Norge og Sverige, da inkludert meg selv. Flere av kildene mine ønsket ikke å stille med deres egne adopsjonshistorie eller dele det de visste om egen adopsjonsprosess, gjenforeninger og lignende. Underveis har disse historiene likevel endt opp som en viktig og naturlig del av oppgaven, selv om dette ikke var planen fra starten av. Da de adopterte selv fikk bestemme om denne tematikken skulle være en del av intervjuet eller ikke, tok de selv

valget om å åpne opp om problematikken rundt deres adopsjon. Jeg lot de adopterte selv få velge dette av flere grunner. Den første er at prosjektets problemstilling ikke har vært avhengig av kunnskap om kildenes fortid og spesifikk tematikk knyttet til deres adopsjonshistorie. Den andre grunnen har vært at de adopterte ikke skulle bli skremt av tanken på at det var forventet at de utleverte seg selv på det nivået, verken om sitt eget liv eller sitt forhold til adoptivforeldrene. Ut ifra egne erfaringer, er ikke dette noe man nødvendigvis vil dele med hvem som helst. Kildenes evne til å dele av seg selv slik som de har gjort, åpner opp for at det er lettere å forstå tankene deres knyttet til deres identitet og forhold til egne barn. Dette har styrket masteroppgaven både visuelt og teoretisk.

4.1.3 Nærhet til egne kilder

«Ikke all sannhet lar seg dokumentere og etterprøve i vitenskapelig forstand. Følelser og opplevelser er *subjektive*, men like fullt viktige erkjennelsesformer som det må være rom for i journalistikken», skriver Svein Brurås (2010, s. 45). Objektivitet er et begrep som ofte blir brukt i fotojournalistikken så vel som i beskrivelsen av den klassiske journalisten. Objektivitet har blitt regnet som et journalistisk ideal, som det for eksempel i feature- og dokumentarjournalistikken kan være vanskelig å forholde seg til. Ved å være objektiv, forholder journalisten seg gjerne nøytral, saklig og upartisk til både sak og kilder (Handgaard et al., 2013 s. 40) Men objektivitetsidealet har også blitt kritisert:

Kritikken [...] er dels av prinsipiell art (objektivitet er en illusjon, journalistikk er ikke et speilbilde av entydig virkelighet, men en sosial konstruksjon), og dels har det sammenheng med den moderne journalistikkens utvikling, der sjangrer som feature, nyhetsjournalistikk, analytisk journalistikk med mer har utfordret objektivitetsidealet (Brurås, 2010, s.43)

I arbeidet med dette prosjektet har rollen min som objektiv blitt utfordret på grunn av min nærhet til temaet, og mine nære møter med kildene, og jeg har kommet fram til at det å skulle forholde seg helt nøytral i dette prosjektet, har vært umulig.

I intervjuene ble jeg ved flere anledninger dratt inn i lange anekdoter og historier fra kildenes barndom, og som nevnt ovenfor, dukket det opp historier jeg ikke var forberedt på at de skulle åpne seg opp til meg om. Dette har vært en tillitserklæring jeg er svært glad for at jeg har fått erfare. Jeg har opplevd flere gode samtaler om temaer jeg selv ikke har snakket med noen andre om. Men nærheten gjør det også viktig å reflektere over det problematiske ved akkurat denne typen forhold til egne kilder. Hvordan skal man som fotojournalist opptre,

dersom man står i en emosjonell relasjon til sin kilde? Hvilken rolle inntar man da, venn eller ikke? I arbeidet med denne oppgaven har jeg derfor vært veldig opptatt av å se på hvordan jeg forholder meg til mine kilders privatsfære, hvilke praktiske tiltak jeg må ta som journalist, så vel som medmenneske. Iblant har det vært vanskelig å holde styr på følelsene. Dette gjelder for både meg selv og mine kilder. Kristiane Larsen (2009) konkluderer i sin masteroppgave med syv oppfordringer til litterære journalister som arbeider med kilders privatsfære. Nedenfor velger jeg å gjengi to av disse som jeg mener er spesielt relevante for min arbeidsprosess:

[1] *Kontroll* bør være et kjernebegrep i litterær journalistikk. Privatlivet har viktige funksjoner; både som kjernen i det som konstituerer menneskets egenverdi og identitet, og muligheten til å trekke seg tilbake for å evaluere personlig erfaring. Enkeltindividets rett til å herske over sitt eget følelsesliv og til å sette fysiske grenser for journalistens inntredelse, i tid og rom, bør alltid respekteres av den litterære journalisten.

[2] *Åpenhetsprinsippet* bør være et ideal i tilfeller der den litterære journalisten formidler dypt personlig informasjon om enkeltmennesker og deres hverdag. Den litterære journalisten bør gi kilden god forståelse for prosjektet, ikke bare om hensikt, kildens rolle i prosjektet og publisering, men også med hvilket språk og hvilken stemme historien skal fortelles. Journalistens stemme i den litterære reportasjen har en enorm makt til å engasjere leserne, deres følelser og sympatier. Det er også en stemme som kan bryte med gjengse forestillinger om hva journalistikk kan være. Kjennskap til journalistens stemme bør derfor være en helt vesentlig del av kildens beslutningsgrunnlag. (Larsen, 2009 s. 98)

Larsen har i sin oppgave arbeidet med sårbare kilder, definert som pårørende etter ulykker, demente, og folk med traumer knyttet til vold, sorg, rusmisbruk etc. I min oppgave har jeg møtt mennesker som i tidlig alder ble gitt bort, enten rett etter fødsel, eller få år etterpå. Fra et psykologisk og personlig perspektiv, er dette noe som kan påvirke et menneske i stor grad. Det er naturlig at kildene mine hadde et problematisk forhold til temaet. Det å måtte stå i den situasjonen mine kilder er i, kan gjøre dem sårbare. Selv om mine kilder skiller seg fra Larsens utgangspunkt, kan punktene referert til ovenfor absolutt trekkes inn i mitt arbeid. Punktene er oppfordringer til hvordan litterære journalister burde forholde seg til sine kilder, og jeg mener de er gjeldende for fotojournalister også, for i likhet med den litterære journalistikken, er også fotojournalistikken en fortellende form. I min oppgave er punktene høyst relevante også fordi mine kilder utleverer seg selv, sine liv og følelser. Det ligger et

stort ansvar på meg som fotojournalist, hvordan jeg formidler og tolker dypt personlig informasjon. Jeg innser at det ikke bare er det ferdige produktet, gode bilder eller et fengende språk som avgjør om 'bio' er 'god' eller 'dårlig' journalistikk. Det handler om den helhetlige prosessen, og i den prosessen står hvordan man møter og forholder seg til sine kilder sentralt. Min jobb som fotojournalist er å behandle og formidle mine kilders historier og følelser, på den mest verdige og sannferdige måten, både visuelt og via tekst.

Både tematikken i seg selv og det jeg og kildene har hatt til felles har utfordret grensene mine som fotojournalist/venn. Det etiske aspektet ved å jobbe med noe så personlig har derfor vært en viktig del av prosessen, og det er også noe å reflektere over. Å intervju mennesker og å møte dem i deres mest personlige sfære, som jeg kjenner meg så dypt personlig igjen i, er en vanskelig balansegang. Det er vanskelig å være ukritisk og nøytral til det de forteller, når jeg har opplevd akkurat det samme selv. Samtidig er det ikke sikkert at de hadde åpnet seg opp i like stor grad, om jeg ikke også hadde gitt av meg selv, som enkeltmenneske.

Det ville vært uetisk om jeg ikke hadde beholdt den profesjonelle rollen som fotojournalist i intervjuene sammen med dem og i fotografisituasjoner, eller om jeg hadde latt mine personlige opplevelser eller meninger påvirke deres ståsted. Dersom jeg hadde valgt ut bilder til utstillingen kun basert på mine egne følelser og formet den etter hvordan jeg ønsket at de skulle framstå, ikke hvordan kildene selv formidlet sin egen sannhet, ville det vært å opptre ubalansert. Troverdigheten til prosjektet hadde da blitt svekket. «Det er i midlertidig ingen motsetning mellom å være profesjonell og å være ydmyk for informantenes relevante innspill, kunnskaper og holdninger. Det kan også være nyttig å gå inn i rollen som lærling», skriver Østbye et al. (2013 s. 106). Åpenhet og subjektivitet er det som har drevet dette prosjektet og gjort det til det det er blitt. Derfor har det vært desto viktigere å prøve å definere hvilken rolle jeg har i prosjektet. Å bruke observasjon som metode krever et ståsted. Perspektivet jeg har hatt i oppgaven har gjort meg til både deltakende i mitt eget prosjekt og samtidig observerende ovenfor mine kilder. Jeg gikk inn i prosjektet med et flue-på-veggens blikk og dokumenterte deretter. «Et slikt blikk henger sammen med objektivitetsidealet. Det skaper en følelse av at hendelsene er observert og skildret helt objektivt. Men det objektive blikket finnes ikke. Det er en illusjon. Man har alltid et ståsted», skriver Steensen (2016, s. 42).

4.2 Fotograferingen

Gjennom fotograferingen har jeg forsøkt å dokumentere aspektene der personlige historier,

følelser og foreldre/barn- relasjonen står sentralt. Fotografisk var aldri oppstilte bilder et alternativ. Kildene har ikke fått noen konkrete instruksjoner fra meg, fordi jeg har villet få fram et så autentisk og naturlig uttrykk som mulig. Jeg har byttet mellom å jobbe med nære portretter, situasjonsbilder og miljøbilder. I arbeidet med de to sistnevnte kategoriene har jeg alltid prøvd å holde en avstand på ca. en meter, slik at øyeblikket mellom foreldre og barn ikke skulle bli påvirket eller forstyrret av meg. Min tilstedeværelse har selvsagt påvirket kildene til en viss grad, men jeg tok ingen aktiv del av samtaler eller handlinger de foretok seg imellom. Av erfaring oppleves det lettere etter dag én, dag to er jeg ikke like «synlig» for dem, mens på dag tre slapper de aller fleste så godt av at de ikke tenker så mye på at jeg er tilstede. Denne delen av prosessen har fungert godt. Unntaket er én familie, der pandemi, innstilte fly og andre faktorer ikke gjorde det mulig å få like mange dager sammen som planlagt. Her var de likevel så mange personer i familien, at de hadde nok med å forholde seg til hverandre. Min tilstedeværelse ble derfor ikke lagt like mye merke til. Videre lot jeg kildene gjøre det de vanligvis gjør og min oppgave ble å dokumentere deres hverdagslige sysler sammen som en familie. Jeg kunne tidlig se at relasjonen de adopterte hadde til sine barn, ble fullt synlig i de hverdagslige øyeblikkene de delte sammen, og det er derfor jeg har hatt hovedfokus på disse. Eksempler på dette kunne være en samtale de hadde seg i mellom, lekestund sammen på kjøkkengulvet eller bare at de satt å var stille sammen. Å arrangere kildene, eller fortelle dem hvordan de skulle oppføre seg i et bilde, ville være å bryte med denne fremgangsmåten, mine observerende rolle og ville framstilt situasjonene jeg er på jakt etter på en feilaktig måte.

4.2.1 Dokumentasjon av hverdagslivet

De følelsene og den forståelsen som kan oppnås ved å la folk få et innblikk i hverdagslivet til andre, er verdifullt for å utvide sitt eget perspektiv. Det har vært viktig for meg å selv erkjenne hva jeg egentlig kommer fra, samtidig var jeg nysgjerrig på hvordan man kunne løse et så abstrakt tema som identitetsproblematikk gjennom fotografiet og journalistisk teori.

Jeg oppdaget tidlig at det var umulig å få fram et helhetlig perspektiv på tematikken kun gjennom samtaler, og bestemte meg for at de faktiske forholdene jeg møtte i mine kilders hverdag, var det som skulle fortelle denne historien. Hvordan forteller jeg med bilder hva mennesker identifiserer seg med, hva de føler rundt store deler av en historie som ligger uløst eller som ikke er ferdig bearbeidet? For å komme dit, var jeg avhengig av å komme så nærme kildene mine at jeg kunne få fotografere dem i sitt eget hjem. Å fotografere folk der de er tryggest, har for dette prosjektet vært en stor fordel. Dette har gitt et realistisk inntrykk av

både menneskene, situasjonen og tematikken. Fotografiet alene er et eget språk som kan formidle følelser, tanker og livssituasjon i ett og samme bilde. Dokumentarfotograf Stuart Franklin skriver dette om virkningen og viktigheten av fortolkninger i fotografiet:

The rhetorical impact of photography and film is so effective that our entire way of experiencing life – in cities, at work, on holiday – can be represented as either utopian or dystopian depending on the interpretative whim of the photographer and the visual language used to shape meaning out of everyday life, lessening the need for textual explanation (Franklin, 2016 s. 129).

Kraften det ligger i fotografiet som et eget språk, tenker jeg man ikke bør undervurdere. Til dette prosjektet har jeg prøvd å fange øyeblikk i mine kilders liv og dokumentert hvordan de forholder seg til ulike relasjoner og situasjoner i hverdagslivet. Hverdagene er selve livet, og at hvem vi er som mennesker kommer best fram i de dagligdagse gjøremålene. Derfor har jeg ønsket å fokusere mye på hverdagen. «Bio» er et typisk eksempel på et prosjekt der man må komme tett innpå, for å få noe å fotografere. Historiene til mine kilders fortelles ikke ved at øyeblikkene stilles opp på en kunstig måte, gjennom å planlegge dem, eller kun ved å vise til høydepunkter i livet. Min tidligere lærer på fotojournalistutdanningen, Jon Petter Evensen sa: «Du må komme deg under dyna og inn i dusjen!» Her setter han på spissen viktigheten av å beskrive den nærheten og tilgangen noen prosjekter er helt avhengig av. Alle bildene har blitt fotografert med et 35mm. et fast objektiv, og er rent teknisk et svært lyssterkt objektiv, det vil si at det slipper inn mye lys, og kan ta skarpe bilder også under forhold med dårlig eksisterende lys. Med dette objektivet har jeg hatt mulighet til å komme tett på, samtidig som miljø og omgivelser bevares.

Som «flue» på veggen i kildenes hverdag, har jeg fått innblikk i liv og følelsesliv jeg egentlig ikke har tilgang til, fordi mye av det jeg ønsket å fange foregikk inni og rundt dem. I denne prosessen innså jeg at mitt visuelle utgangspunkt var knyttet til likheter og ulikheter, men også i selve kommunikasjonen mellom foreldrene og barna. Visualisering av kildenes ytre var mulig med kameraet gjennom å fokusere på det de fysisk holdt på med, mens visualisering av kildenes indre og deres identitet ville kreve at jeg observerte miljøet rundt dem og interaksjonen med andre. Ikke bare måtte bildene være nære, men mitt nærvær ville kunne potensielt påvirke kildene mine, og en avstand til dem var derfor nødvendig. Bildene forteller historiene fra et perspektiv som gjør ansikter, blick-kontakt, følelser og relasjon mellom mennesker synlige. Bildene kan dermed leses som selvstendige historiefortellere, og bærer preg av et hverdagsliv både kildene selv er en del av, men som utenforstående og jeg

som fotograf kan kjenne meg igjen i og dermed få tilgang til. Denne måten å fortelle deres historier på har styrket oppgavens troverdighet, og gitt den ferdige bildeserien et særpreg.

4.2.2 Lyssetting og fargefotografi

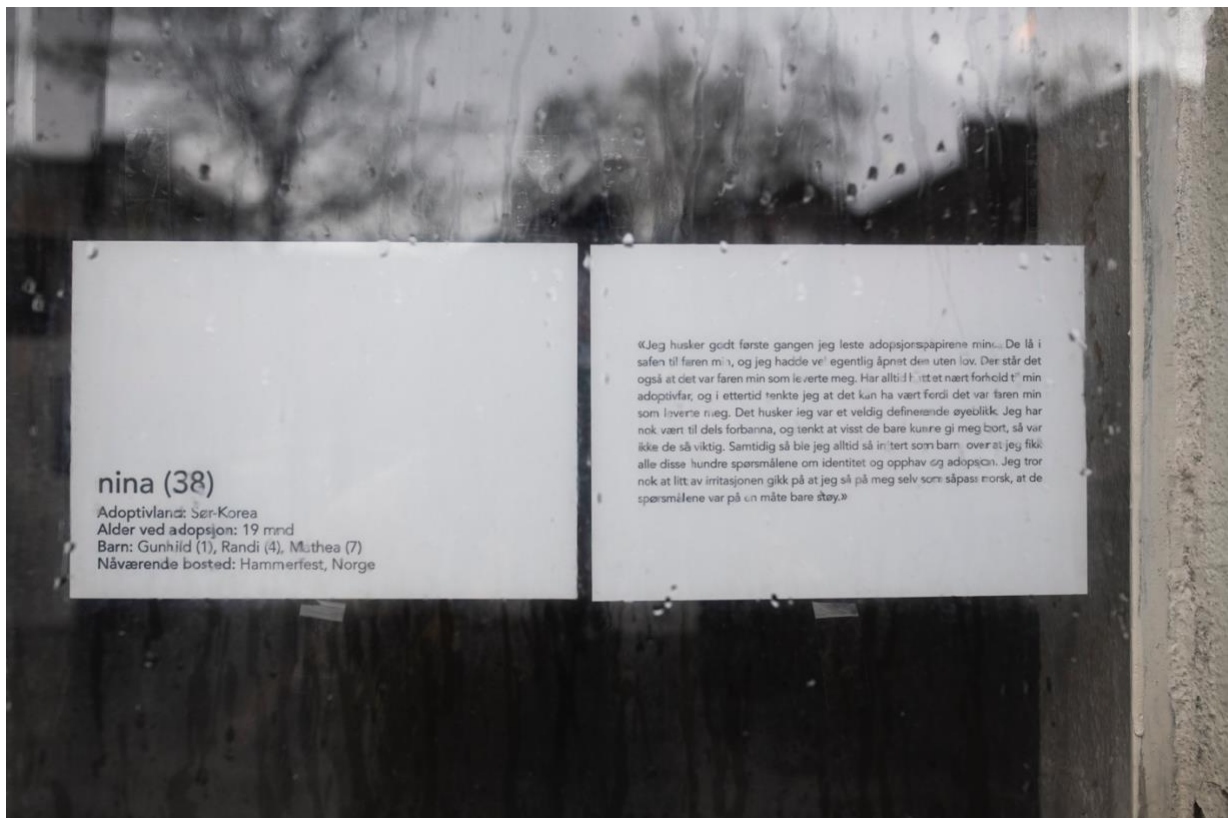
Jeg har bevisst valgt å ikke lyssette bildene mine. Et eksempel på iscenesettelse ved lys er å sette opp eksterne lyskilder som gir en ønsket stemning eller uttrykk. I mitt prosjekt har jeg villet være styrt av det allerede eksisterende lyset der jeg er, og situasjonene menneskene allerede står i. Å jobbe med eksisterende sollys utendørs, generelt dagslys, lys fra en lampe som allerede står på, eller andre typer lyskilder i stedet for håndholdt blits eller reflektor, har gitt bildeserien et eget naturlig uttrykk som har vært komplementerende til situasjonene kildene avbilder. Jeg har heller ikke planlagt tidspunkt for fotografering, med tanke på hvordan lyset oppfører seg på en bestemt tid på dagen. Dette har gitt meg ekstra utfordringer rent teknisk i selve fotograferingen, men også mulighetene til å jobbe mer kreativt i denne delen av prosessen. Ved at jeg har holdt meg til eksisterende lys, kommer budskapet frem på en mer realistisk måte. Det har i alt betalt seg i et utvalg bilder som strekker seg over ulike tider på døgnet, og har resultert i at de ferdige bildene kommuniserer svært godt med hverandre, selv om det er ulike mennesker som har blitt fotografert. Eksempler på dette vil jeg komme tilbake til senere i oppgaven.

Jeg valgte at alle bildene skulle være i farger, basert på prosjektets hensikt og tematikk. Farger er en viktig del av det fotografiske uttrykket, og for «bio» har fargefotografi vært et viktig verktøy for å forsterke de historiefortellende elementene. Franklin skriver: «Colour is a utensil in the rhetorical toolbox that photographers (and artists) use to add enforced meaning to documentary work» (2016, s. 128). Disse elementene er for eksempel kildenes miljø, likhet i hudfarge, hårfarge og elementer der farge spiller en viktig rolle for å beskrive en stemning eller et bestemt uttrykk.

4.2.3 Bilde og tekst

«Bio» er et prosjekt der samtaleintervjuene har lagt grunnlaget for både den teoretiske oppgaven og for utstillingen. I intervjuene har jeg fått innblikk i det individuelle og personlige aspektet ved adopsjon, så vel som de samfunnsmessige forholdene og erfaringer. Kildene har ved siden av mine hovedspørsmål, fortalt relativt fritt om sitt liv og til utstillingen ønsket jeg å bruke sitater for å forsterke historiene til mine kilder. Tekstene er bildetekster som forankrer hver bildeserie til hver individuelle person og som gir seeren kort informasjon om hvem de er. Kobre skriver dette om bildetekster og kommunikasjon mellom tekst og fotografi:

«Photographs appear to serve as a primitive means of communication that carry out their task instantly, Words function as a sophisticated means of communication, but lack the impact of the visual message» (2013, s. 150). Jeg har valgt å bruke et intervju-sitat fra hver person, som forteller noe om enten identitetsperspektivet deres, rollen som forelder, erfaring eller tanker de har rundt sitt liv som adoptert. I tillegg til dette har jeg laget en kort «bio» med navn og alder, adopsjonsland, alder ved adopsjon, barn og nåværende bosted. Etternavn har jeg valgt å ikke ta med fordi det ikke er avgjørende for å forstå prosjektet og det er heller ikke relevant for deres historie. Alle har skandinaviske navn, noe som i seg selv blir en slags kontrast til prosjektets tematikk. Jeg har arbeidet målrettet mot at historiene skal fortelles visuelt gjennom bildene og derfor teksten fått mindre plass i den ferdige utstillingen. Nøkkelinformasjonen er lettlest, kort og konsis, og blir en kontrast til de personlige bildene. Et eksempel av tekstelementene kan dere se i Bilde. 4.1.

Bilde 4.1: Bildetekst, Nina. Fotografi fra fysisk utstilling.

Jeg har valgt å ikke skrive en reportasjetekst fordi mitt hovedfokus har vært på at fotografiet skulle være det bærende og fortellende elementet. En del av den fotografiske utforskningen har basert seg på hvordan man kan visualisere relasjoner og formidle det på best mulig måte gjennom utstilling som den endelige plattformen. Dette er ikke en reportasje, men et fotoprojekt med fokus på den fotografiske tilnærmingen. En reportasjetekst ville dessuten

tatt fokuset bort fra det bildene prøver å fortelle, og hele formålet mitt har vært å forske på om min problemstilling var mulig å løse, uten reportasjetekst. Uten en reportasjetekst å forholde seg til har jeg kunne konsentrere meg om en plattform som på mange måter har vært avhengig av at bildene spiller hovedrollen. Det jeg derimot kunne ha gjort var å ha enda flere tekstelementer til selve utstillingen, men jeg ønsket at seerne skulle kunne ta en aktiv del av utstillingen, og jeg ville ikke legge for konkrete føringer på oppfattelsen av det endelige resultatet.

5.0 Funn/Diskusjon

I denne delen av oppgaven skal jeg presentere mine funn, både de som har sitt utspring i fotograferingen og i intervjuene mine gjort med mine kilder. Identitetsfunnkapittelet er basert på relevante utdrag fra intervjuene og underkapitlene er delt opp i kategorier basert på mine hovedspørsmål. I fotofunnkapittelet presenterer jeg funnene fra den praktiske utførelsen av fotograferingen og helt til slutt går jeg nærmere inn på utstillingen, slik den ble presentert i sin helhet. På bakgrunn av min todelte problemstilling deler jeg derfor dette kapittelet også i to deler, for å skille foto og identitet fra hverandre. Problemstillingen gjentar jeg derfor her:

1. Hvordan innvirker det å få barn på identitets og- selvidentifikasjonsspørsmål hos adopterte?
2. Hvordan kan dette visualiseres og dokumenteres fotografisk?

5.1 Identitetsfunn

Som nevnt over påpeker Thomas Hylland Eriksen at vi alle har et stort antall potensielle identiteter, men at de sosiale og kulturelle forholdene begrenser valgmulighetene våre (Eriksen, 2000 s. 240). Det er grunn til å konkludere med at identiteten til adopterte er svært sammensatt. Identiteten er ikke noe statisk, den flyter og kan forandre seg, både i forhold til hvilken sosial kontekst vi er i, hvordan vi har vokst opp, hvilke prosesser vi er i og ikke minst alder. Som Eriksen også skriver, knyttes menneskers identitet gjerne opp til tilhørighetsfølelsen til et bestemt miljø eller andre sosiale rammer (2000, s. 241). Tilhørigheten blir viktig fordi den forteller oss noe om vår identitet, og hvor vi hører til.

I møtene med mine kilder oppdaget jeg i praksis hvor mange lag vår identitet i praksis består av, og hvor ulike opplevelsen av selvet kan være. Utseendet er for eksempel bare ett av disse lagene, mens de adoptertes forhold til sitt fødeland er et annet. Andre viktige deler av

mine funn har vært kildenes relasjoner til sine barn, til sin adopsjonshistorie, forhold til sine egne foreldre, erfaringer i oppveksten, møte med andre og hva de driver med i dag. Disse ulike delene av dem påvirker deres tanker om sin adopterte identitet, både i større og mindre grad. De funnene jeg har gjort, har vært direkte koblet til konkrete spørsmål, men er også basert på tematikk de uoppfordret har tatt opp selv. Jeg opplevde at kildene på mange spørsmål responderte veldig ulikt, og jeg har i mine funn derfor tatt med de sitatene som i sterkeste grad er relevante for å få en oversikt over identitetsspørsmålene de selv sitter på, knyttet opp til problemstillingen min. Hver person har beholdt sitt faktiske fornavn, alder er ikke oppgitt her, mens fødselsår og alder ved adopsjon er nevnt i den løpende teksten.

5.1.1 Å se seg selv i sitt eget barn

For å finne svar på hvordan det å få barn innvirker på identitets- og selvidentifikasjonsspørsmål hos adopterte, har jeg stilt hovedspørsmål som har gitt kildene mulighet til å kunne snakke fritt og åpent om seg selv, sitt forhold til seg selv som adoptert og rollen deres som foreldre. Det er påfallende i hvilken grad deres konkrete foreldrerolle, eller erfaringer knyttet til det å ha egne barn, farger svarene deres.

Andreas, adoptert fra Sri Lanka til Sverige tidlig på 1980-tallet, er opptatt av at det er hans rolle som far som identifiserer han:

Det som identifierar mig i nuläget är medvetenhet. Jag känner mig inte som en lankes/singales även att jag er född på Sri Lanka, like lite känner jag mig svensk även att jag är fostrad/uppvuxen i Sverige. Jag hör hemma i rollen som pappa till mina flickor. Det är det enda som betyder något för min del. Det faktumet kommer vara oförändrat oavsett vilken del av världen jag bor i. (Stockholm, 10.02.20)

Andreas forteller om en helt spesiell følelse da han så sin eldste datter Elsa for første gang:

När jag såg min dotter for allra första gången, då hon började bli lite mer «mänsklig» i formen, väcktes en kärlek i mig. Det är som att man blir förälskad i sig själv. Vissa pusselbitar faller på plats och en del tomrum fylls när man känner sig som en del av ett sammanhang. Kanske inte bara socialt, utan även utseendemässigt. (Stockholm, 28.08.)

Andreas føler altså ikke noen sterk tilknytning til verken å være svensk eller tamilsk, han viktigste utgangspunkt er i rollen som pappa til sine to døtre. Dette forteller mye om hans manglende etniske tilhørighet, like mye som det kan gi et perspektiv på hans sterke tilknytning til sine barn. Han forteller videre om hvordan det var da han vokste opp, at han selv ikke tenkte mye over hvem han var før han i tenårene begynte å omgå mange andre med både innvandrer- og flerkulturell bakgrunn. Han var «den mørke gutten som snakket flytende svensk», og for en ung gutt på 1980-tallet, var dette helt greit. Han følte seg inkludert på alle måter. I voksen alder har han blitt mer bevisst på sin adopterte identitet og reflektert mye mer over at han har to kulturelle identiteter.

Nina, adoptert fra Sør-Korea, kom til Norge 19 måneder gammel og vokste opp i Bardufoss i Midt-Troms på 1980-tallet, med foreldre og to eldre søsken som ikke er adopterte. For henne er stedet hun har vokst opp på, mammarollen og den norske delen av henne de viktigste faktorene som definerer hennes identitet:

Mammarollen og Bardu. Jeg er egentlig genuint opptatt av Bardu, så det er egentlig litt rart at jeg ikke bor der, men da jeg bestemte meg for å bli lege var det at jeg visste jeg kunne flytte til Bardu en av de drivende ideene bak det valget. Fordi man ville alltid kunne få jobb. Så Bardu er viktig for min identitet. Jobben er viktig, jeg er fastlege for rundt 800 pasienter, så det er én viktig del av identiteten. (Hammerfest 27.02.20)

For Nina har det vært viktigere å ivareta den norske delen av seg selv framfor å utforske sitt koreanske opphav. Hun forteller at hennes adopterte identitet har gjennom hele livet har kommet i konflikt med den norske identiteten hennes som hun har følt en sterkere tilknytning til. Hun påpeker også at etter at hun fikk sine egne barn, gjorde dette noe med måten hun så på den adopterte delen av seg selv på, og at det etterhvert kunne bli viktig for døtrene hennes å vite at noen der ute lignet dem.

For Gilbert, adoptert fra Filippinene som 1-åring, og oppvokst i Bærum, har det at han er adoptert alltid vært en del av hans identitet. Det var ikke før han selv skulle få barn at han reflekterte over at sønnen hans kom til å ligne på han. Da jeg intervjuet Gilbert første gangen, var Camilla 3 måneder på vei og da sa han: «Det blir innmari rart å bli pappa. Ikke bare fordi jeg er adoptert, men sånn generelt er det jo spesielt. Jeg vet jo ingenting om min genetiske arv, min identitet. For det sier jo så mye om hva det er jeg kommer ifra». Vi møttes igjen da sønnen Arthur var blitt 4 måneder gammel, og da kommer det tydelig fram at de biologiske

likhetene har blitt enda viktigere for Gilbert. De første leveårene til Gilbert var han mye syk og bodde på barnehjem.

Noen oversikt over utviklingen hans finnes derfor ikke. Gilbert synes derfor det er ekstra spennende å følge med på Arthurs utvikling, nettopp fordi han selv ikke vet noe om sin egen:

Jeg kommer til å anta ut ifra hans utviklingstempo at jeg kunne utviklet meg på samme måte. Akkurat nå, som spedbarn ligner han veldig mye på meg, og det blir spennende å se om han fortsetter å ligne like mye på meg etter hvert som han vokser til. Han kan få trekk som ikke kommer fra morsiden eller ligner på noe jeg har, og blir dermed en pekepinn til hvordan mine biologiske foreldre har sett ut. (Østerås, 10.04.20)

I Gilbert sitt tilfelle er det helt tydelig at de biologiske likhetene han ser i sønnen sin er en sterk opplevelse for han, og at dette knytter ham til Arthur på en helt spesiell måte. Han kobler det både til seg selv som baby, men også til det han ikke vet om sitt biologiske opphav. Hvordan vi ser oss selv i våre barn kan ha stor innvirkning på vår egen identitet fordi vi i våre barn har noen vi kan speile oss i, og det kan gi oss et innblikk i hvor vi selv kommer fra. Dette er en dimensjon jeg kjenner meg veldig igjen i.

Maria er oppvokst i Oslo og har flyttet rundt til nye bydeler hele livet. Hun ble adoptert fra Colombia og kom til Norge i 1993 da hun var 6 måneder gammel.

Når jeg fikk Noah, så var jeg så sikker på at han skulle ha mørkt hår, også var det blondt. Så jeg føler vel at jeg fortsatt bare er meg. Så er det folk som påstår at jeg ligner på moren min og faren min, og det har jo sikkert mye med oppførsel og kroppsspråk å gjøre. Så jeg har aldri følt at jeg *ikke* ligner på de, men jeg har heller ikke følt at jeg ligner på de heller. Så sånn sett, så har jeg veldig lite forhold til [biologisk likhet]. Det har egentlig ikke vært så viktig for meg. (Oslo, 22.02.20)

Maria forteller videre at hennes tilknytning til sønnen hennes ikke er påvirket så mye av at de ligner på hverandre, hun er mer opptatt av personen han er og det han betyr for hennes liv. Det er viktig for henne å understreke at han er sin egen person, og at likhetene ikke er noe hun tenker så mye over.

Utseendet har ikke hatt noe spesielt å si for meg egentlig. Noah ligner på meg, han ligner på Morten. Men for meg ligner han mest på seg selv på en måte. Og jeg hadde lignet på noen uansett. Det er bare ikke noe jeg ser etter. Jeg har nok erkjent for meg selv at jeg er litt annerledes, uten behovet for å måtte ligne på noen. (Oslo, 22.02.20)

Jan-Erik er innenlandsadoptert, født i Sverige og ble adoptert da han bare noen år gammel til en svensk familie. Innenlandsadopsjon var mer vanlig på 50-tallet i Sverige enn det er i dag, og da Jan-Erik vokste opp var det heller ikke vanlig at barna fikk vite at de var adoptert. I likhet med Maria er ikke Jan-Erik ikke spesielt opptatt av de biologiske likhetene. Hans opplevelse som farfar har derimot gjort at han har reflektert mer over det, og da spesielt likhetene han ser i sine sønner Joakim og Jimmie og i sitt barnebarn Olle:

Klart att man känner igen sig i sina barn. Vi är väldigt lika när jag var lika gammal som Olle är nu. Och Jimmie också, det er helt otroligt. På Jocke och Jimmie kan jag knappast känna igen vem som är vem, jag måste ärligt säga det. Jag såg precis samma ut när jag var ung. (Katrineholm 31.08.19)

Gjennom intervjuene ser jeg at mine kilder i stor grad både identifiserer seg og ser seg selv gjennom sine barn, men på veldig mange ulike måter. Å se seg selv i noen andre, handler ikke bare om utseendet, men det kan handle om den tilknytningen man har, relasjonen i seg selv og ikke bare i de fysiske likhetene til hverandre.

5.1.2 Opplevelsen av å være adoptert

Gjennom intervjuene har jeg oppdaget at hvordan de adopterte blir sett på av andre har vært betydningsfullt for hvordan de tenker om seg selv og aspektene ved sin egen identitet. Maria har en søster som også er adoptert fra Colombia, men de er ikke biologiske søsken. Hun forteller at folk hun ikke kjenner tar henne for å være norsk, og det irriterer henne litt. Samtidig forteller hun at alle colombianere hun har møtt alltid har sett at hun er «en av dem». Dette kommer godt fram i intervjuet at dette mye for henne:

Har alltid levd i skyggen av søsteren min, som er mye mørkere enn meg, så jeg har alltid vært sånn; «du er bare hvit, du sklir rett inn». Så kanskje på utsiden sklir jeg bedre inn, men så er det ikke nødvendigvis sånn man har følt det. Har bare lagt det i en skuff da. Jeg har tenkt mye på det også, når nordmenn påpeker at jeg ikke ser sør-amerikansk ut, så er det noe jeg har hørt hele

livet. Det er jo gøy når folk har sett på meg og sier «du er jo helt klart colombianer», da blir jeg litt glad. Bare fordi jeg aldri har følt det med noe. (Oslo, 22.02.2020)

For Andreas er det helt omvendt.

Allmänheten skulle nog inte betrakta mig som svensk, även om dom accepterar mig. Men dom vet ju inte om jag är det eller inte – i och med at jag er mörk. Det händer at folk börjar tala engelska till mig, eller så vet dom inte om dom skal tala engelska eller svenska. Ibland får man jo också höra: «vad duktig du är på svenska!» Det kan ju inte vara så lett for dom och veta att jag har bodd här sidan jag var 6 månader gammal. Så jag förstår dom. (Stockholm, 25.08.19)

Nina har gjennom sitt yrke som lege opplevd det samme som Andreas:

Når jeg begynte å jobbe og kom til Hammerfest så var de aller fleste veldig overrasket over at jeg snakket norsk. Leger gjør jo ikke alltid det. Det er jo mye svensk og dansk, spesielt i distriktene. Så at jeg så ut som jeg så ut, og snakket norsk gjorde at mange ble veldig overrasket. Husker til en av de første damene jeg behandlet, sa jeg: «Har du noen flere spørsmål? Da svarte hun at «jeg er bare så sjokkert over hvor god du er i norsk!». (Hammerfest, 27.02.20)

Dette er et konkrete eksempler på den problematikken Dalen og Sætersdal skriver om: «Hvis [...] et utenlandsadoptert barn føler seg norsk, men på grunn av sitt eksotiske utseende i mange sammenhenger behandles som ikke-norsk, blir situasjonen mer problematisk, og det oppstår en konflikt mellom etnisk selvidentifikasjon og ekstern identifikasjon (1999 s. 73). Det har selvfølgelig ingen hensikt å lage problemer av godt mente kommentarer, men dette er likevel eksempler på hvordan andres blikk berører den adoptertes følelse av tilhørighet og setter spørsmålstegn ved den adoptertes egen identitet og selvidentifikasjon er det ingen tvil om. Nina forteller om et slektstreff hun var på, der hun kjente på det å skille seg ut utseendemessig fra sin egen familie:

Jeg husker på et slektstreff, så skulle de liksom vise et eksemplar av den yngre generasjon og et av den eldre generasjonen. Og jeg kunne ikke skjønne hvorfor de valgte tremeningen min. Jeg ser jo i retrospekt at det var jo ingen som hadde valgt meg, ever. Men ja, jeg tror jeg

bare har identifisert meg som norsk. (Hammerfest 27.02.20)

Den etniske markøren vil i Ninas tilfelle være at hennes utseende skiller seg ut fra resten av familiens, og vil nok oppleves som vanskelig for mange. Nina forteller at hun selv ikke ble veldig berørt av dette, annet enn at hun så på situasjonen som selvfølgelig.

Gilbert er står sterkt i hva som identifiserer han, men at også han har blitt møtt med spørsmål fra andre som han har vanskeligheter med å svare på.

På en måte så identifiserte jeg meg veldig fort med at «okei, dette er oss». Fikk en meg-identitet rundt at dette er Borgen-familien. Jeg var hele tiden bevisst på at jeg var adoptert fra Filippinene, at jeg ser annerledes ut enn de jeg er i familie med. Synes alltid det var rart underveis i oppveksten de gangene jeg ble spurt om:

«Føler du at de er dine foreldre? Vil du ikke finne din ordentlige mor?». Visste aldri helt hvordan jeg skulle svare på det. (Østerås, 28.11.19)

5.1.3 Søken etter egne røtter

I tillegg til hvordan kildene mine blir møtt av andre, er tematikk som gjenforening med biologisk familie, søk etter egne røtter og interesse for adoptivland blant det som opptok flere av dem. Det er mye som forblir ubesvarte spørsmål, som man aldri får svar på som adoptert. Noen prøver å oppsøke sine biologiske foreldre, eller å bli bedre kjent med fødelandet mens andre ikke har noen videre interesse av å grave i denne historien. Også adopsjon har flere dimensjoner, ikke alle adopterte er like opptatt av alle de ubesvarte spørsmålene.

Da Jan-Eriks adoptivforeldre døde, fant han et brev, som inneholdt informasjon om hvem som var hans biologiske foreldre, hvor de kom fra og hva de het. Det var da opp til han å ta valget om å kontakte dem, eller ikke. For han har vissheten om at han *kan* få svar på mye, vært skremmende:

Jag visste ju faktisk ingenting om att jag var adopterad, före jag kanske var 20 år. Då berättade min mamma det, och jag kommer ihåg när hon frågade om jag någonsin kom till å ta kontakt med mina biologiska föräldrar. Men jag har funderat på det där, och nej, jag tror inte det er nåt alternativ. Jag tror jag kommer till att få rede på saker som jag inte vill veta. Det finnes en anledning till varför man blir adopterad bort. Det kan ju vara att man er för ung, rent socialt att man er dåligt ställt, man kan ju vara narkoman. Det finnes så många åsikter till at biologiske föräldrar gör det överhuvudet taget. Det är ett stort steg i livet och adopterat bort et människa, men nej. Jag har haft det bra.

(Katrineholm 31.08.19)

Hvorvidt mine kilder har ønsker om å finne ut av sitt biologiske opphav varierer mye, og som for Jan-Erik, kan også det å ikke ha behov for å vite mer, være tilfredsstillende nok.

Maria vet navnet på sin biologiske mor, og har vært nysgjerrig på hvordan hun ser ut. Hun vet at moren var 19 år da hun fikk henne, og at foreldrene fikk se et bilde av henne da de hentet Maria, men de fikk ikke beholde bildet. Maria forteller at foreldrene hennes har prøvd å beskrive bildet, men det er umulig for henne å se det for seg. Hun har prøvd å søke opp sin biologiske mor på Facebook, men for henne er hele hennes adopterte identitet en veldig abstrakt del av hennes liv. I et oppfølgingsspørsmål hvor jeg spør om hun har funnet sin biologiske mor, forteller Maria om et annet veldig viktig perspektiv:

Jeg fant ingen som lignet på meg. Så kom mamma inn og vi begynte å lete sammen på tull. Så det er veldig sånn, at det er så abstrakt at jeg kan sitte å le av det og tulle med det. Jeg vet ikke. Jeg har aldri egentlig hatt noe behov. Jeg er veldig nysgjerrig på byen og landet der jeg kommer fra, på kulturen. Tror aldri jeg har tillat meg selv å føle på det behovet over å ville treffe familien min igjen. Føler at den familien jeg har, er den jeg har her i byen. Mamma og pappa er liksom, mamma og pappa. (Oslo, 22.02.20)

For Jan-Erik har det at han har vært adoptert vært lite synlig i hans liv. Og før han fikk vite at han var adoptert, hadde han ingen anelse om det. Han forteller derimot om en interessant følelse han får når han blir konfrontert med mangelen på sin biologiske historie:

Jag har inte reflekterat över saken så mycket. Det enda jag tycker är lite konstigt är när man väl tecknat en sjukdomsförsäkring, så är man tvungen att fylla i osv. 'Har någon i din släkt kända sjukdom?' Och en hel del andra frågor. Va skall jag svara? Jag vet ju inte. Det känns ju fel. För jag kan inte svara på omöjliga frågor. Da känns det som att jag ljuger. (Katrineholm, 31.08.19)

Til slutt forteller Jan-Erik forteller noe han har holdt for seg selv gjennom hele intervjuet. Han sier: «På min «birth certificate» står det födda: 2. Det betyr at jeg troligen har en tvillingbror någonstans. Interessant?». Mer sier ikke Jan-Erik om det. Som han selv påpeker er han fra en generasjon der man ikke snakket om så mye. Gjennom sin oppvekst snakket ikke hans foreldre om hans adopsjon. Jeg opplever derfor at det er ikke like lett for Jan-Erik å åpne opp om disse tingene.

Andreas forteller om sterke minner knyttet til det han selv kaller «et sterkt møte i for tidlig alder» med sin biologiske mor på Sri Lanka. Selv om de ikke hadde noen måte å holde kontakten på i etterkant, er han i dag glad for at han fikk møtt henne, for 10 år etter at de møtes, dør hun. Andreas har i dag kontakt med flere slektninger fra sin biologiske familie og forteller at dette har styrket hans tilhørighet til både i Sri Lanka og i Sverige.

Jag var 13 år när jag mötte henne för första gången, och jag var inte förberedd på det mötet. Vi reste till mitt adoptionsland eftersom mina adoptivföräldrar tyckte att det var viktigt att jag visste hur det såg ut i mitt födelseland. Så åkte vi dit och bodde på ett hotell som de som drev barnhemmet hade startat. [...] ägaren, jobbade tidigare som chef på det barnhemmet jag hade bott på. Så när han fick veta att jag hade varit på hans barnhem, tog han reda på min biologiske mors adress och info. Han sa till henne att din adoptiv-son er på besök. Om du vill se honom, så finns han på mitt hotell? Och sedan kom hon förbi. Jag var inte mentalt förberedd på att tackla den situationen.
(Stockholm 25.08.20)

Intervjuene med kildene mine har gitt meg innblikk i hvor store dimensjoner identiteten rommer for hver enkelt, og at det ikke finnes et fasitsvar på spørsmålene jeg har stilt dem. Forholdet de har til sine sosiale miljøer, adoptivfamilie, og hvordan de oppfattes og møtes av både folk de kjenner og fremmede, bekrefter at hvordan andre møter dem har innvirkning på hvordan de opplever seg selv. Blikket utenfra er en viktig og gjennomgående faktor i kildenes syn på deres egen identitet. Deres personlige adopsjonshistorie har blitt en del av intervjuet, selv om flere av kildene tidligere hadde sagt de ikke ønsket å dele denne. Jeg konkluderer derfor med at adopsjonsprosessen til hver enkelt også påvirker deres identitet, og også hvordan deres relasjon til deres barn er. Dette er en interessant oppdagelse, som har snudd om på hvordan jeg først gikk inn i dette prosjektet.

Jan-Erik og Maria skiller seg ut i spørsmålene rundt biologisk likhet og i hvor stor grad de er opptatt av å fysisk ligne på sine egne barn. Dette betyr noe for dem, men de er ikke like opptatte av å reflektere over det i hverdagen, i samme grad som Nina, Andreas og Gilbert. At Jan-Erik og Maria ikke har et påfallende utenlandsk utseende, tror jeg at det kan være en av grunnene til at de ikke har de samme synspunktene når det kommer til akkurat denne dimensjonen. Intervjuene har gitt meg en større forståelse for hvilke identitetsaspektet hos adopterte, samtidig som det har gjort meg mer bevisst på mekanismer i samfunnet, som påvirker vår egen oppfattelse av oss selv.

5.2 Fotofunn

I arbeidet med bildene har jeg valgt å følge klassiske prinsipper fra portrettsjangeren og reportasjefotografiet. Målet mitt har vært å formidle de store og små følelsene, hverdagslivet og det fysiske samspillet mellom foreldre og barn. Jeg vil i denne delen av oppgaven derfor se nærmere på noen av bildene fra utstillingen og forklare mine fotografiske valg, hvordan jeg har gått fram i den fotografiske utforskningen sett på bakgrunn av hovedproblemstillingen. Fordi den ferdige utstillingen består av 24 bilder totalt, skal jeg ikke gå gjennom alle bildene, men jeg har valgt ut fire bilder jeg skal gå litt nærmere innpå. Jeg har kategorisert alle disse fire bildene som oppsummerende for kildens historie, men også for prosjektets helhet. I slutten av kapittelet gir jeg en kortere gjennomgang av utstillingen, fra montering til publisering på nett.

5.2.1 Fotografisk tilnærming

Jeg har bevisst holdt meg til portretter som en gjennomgående sjanger, fordi portrettet har fokus på å fremheve personlighetstrekk ved de som blir fotografert. Dette er et av de journalistiske grepene jeg har brukt, der kildene ikke har stilt seg opp for å bli fotografert slik for eksempel arrangerte portretter tatt i studio eller kommersielle portretter ofte er. Jeg har prøvd å fange noe det som er utfordrende å visualisere i utgangspunktet, og har innsett at å koble det på hverdagsøyeblikk forteller mye om hver enkelt person som er avbildet. Portrettene ble en måte å visualisere hvordan de uttrykker seg følelsesmessig, men også fysisk i møte med sine barn. Ansikter og ansiktsuttrykk har derfor vært viktige fokusområder ved den fotografiske tilnærmingen. Et helt konkret eksempel på hva jeg mener ser dere i bildet av Andreas og datteren Sally (Bilde 5.1). Bildet fanger et øyeblikk, der jeg som fotograf allerede har vært tilstede en god stund. For å komme så nært som jeg ville, var tid en avgjørende faktor, slik at kildene, men i størst grad deres barn, ble komfortable med min tilstedeværelse. Jeg valgte å sette meg ned, for å komme nedpå slik som dem. Jeg valgte deretter å plassere meg slik at de havnet i midten av bildet, dette for å få et fokus innover, mot den konkrete situasjonen, og prøve å få med kroppsspråket deres på best mulig måte. Slik satt jeg, fra de satt seg på gulvet sammen, til øyeblikket var over. Motlyset som kommer fra vinduet skaper en kontur på deres motsatte side, som gjør omrisset av ansiktene svært tydelige, og trekkene deres blir derfor i fokuspunktet i bildet. Blikkene de veksler seg imellom kan tolkes i mange ulike retninger, men enheten de blir til i dette bildet, gjør at man kan dra paralleller til selve hovedtanken: å se seg selv, i sitt eget barn. Et helt konkret bilde av at de faktisk ser på

hverandre og veksler blikk har gjort det til et av bildene som visualiserer problemstillingen min best. Noe jeg har oppdaget i arbeidet med bildene er det at det er så mye mer som kommer fram i dem, enn bare de fysiske likhetene foreldrene og barna ser i hverandre. Hvordan de *er* og *oppfører* seg sammen, er en måte der de også ser hverandre på ulike måter. Å fange stemningen mellom dem og i miljøet jeg fotograferer dem i, har derfor vært viktig. Kommunikasjonen og fokuset Sally og Andreas har på hverandre, underbygger både teorien og de fotografiske valgene jeg har tatt for å komme så nært innpå et øyeblikk, som jeg i hovedsak (som fotograf) ikke er en del av i det hele tatt.

Bilde 5.1: Andreas og Sally. (Foto av fotografi fra den fysiske utstillingen «bio»)

Et annet bilde i serien der både personlig identitet og relasjonen mellom foreldre og barn kommer tydelig fram, er i bildet av Gilbert og Arthur (Bilde. 5.2). På bildet er Arthur 4 måneder gammel, og Gilbert en relativt nybakt pappa. For dem var akkurat denne scenen hverdagen deres de siste gangene vi møttes, og de satt ofte i sofaen og bare studerte hverandre på denne måten.

Måten Gilbert holder fram Arthur var både høytidelig og kjent. Dette øyeblikket gjentok seg flere ganger, og jeg ønsket å fange nysgjerrigheten og stoltheten i Gilberts blikk. Fordi Arthur er deres første barn, var oppdagelsen at Gilbert for første gang kunne identifisere

seg med noen, gjennom sin sønn, både fin og spesiell for han. Øyeblikket vi er vitne til i bildet, kan fortelle så mye om den sårbare og usikre tiden som forelder for første gang, men samtidig også en ro. Med en så liten baby var det helt klart for meg at jeg ikke bare kunne fokusere på de fysiske likhetene hos far og sønn. Formålet måtte være å finne hva som var Gilbert, Camilla (Arthurs mor) og Arthurs historie. Jeg har derfor lagt vekt på å dokumentere kildenes hjemmemiljø for å kunne vise deres hverdagsliv i trygge omgivelser. Blant annet var jeg veldig opptatt av at familiene ikke skulle forberede noe ekstra fordi jeg skulle komme og fotografere dem.

Bilde 5.2: Gilbert og Arthur. (Foto av fotografi fra den fysiske utstillingen av «bio»)

Både puta med kattermotiv, slangen til støvsugeren som aldri ble ryddet bort, rotet i hjørnet og ledningen som henger fra taket er med på å lage en ramme rundt det hverdagslivet mange utenforstående kan kjenne seg igjen i. Den kan med reportasjeøyne ses på som en aktualisering av hvordan unge, småbarnsforeldre lever i dag. Den røde tråden i historien til Gilbert og hans familie, er at de tingene de erfarer nå, er noe de gjør for første gang. Alt er nytt og usikkerheten, nysgjerrigheten og den naturlige tilknytningen til barnet har derfor vært viktige detaljer å fremheve i historien om dem.

I alle bildeseriene har fokuset på foreldrene, sammen med barna vært gjennomgående. I de tilfellene der kildene har hatt flere barn, har det vært avgjørende for meg å observere dem i hvordan de oppfører seg også når de er fra hverandre. Hos familien til Nina i Hammerfest var den største utfordringen faktisk at de var så mange sammen til enhver tid. Jeg bestemte meg fort for at deres historier skulle fortelles gjennom Ninas tilstedeværelse sammen med sine døtre, både sammen med alle samtidig, eller hver for seg.

Bilde 5.3: Nina, Mathea, Randi og Gunhild. (Foto av fotografi fra den fysiske utstillingen av «bio»)

Hverdagslivet som jeg har vært så opptatt av å dokumentere er godt oppsummert i bilde 5.3 fordi det formidler et øyeblikk som både er gjenkjennelig for de som har fler enn ett barn, men også viser til biologiske likheter og ulikheter, og er et uttrykk for hvordan jentene på hver sin måte bidrar til en stemning som er veldig beskrivende for Nina og hennes familie. Dette er en familie med sterk tilhørighet til hverandre, og jeg så at denne tilhørigheten kom godt fram når Nina var sammen med barna sine. Man merket at de var nære hverandre, selv når de ikke var fysisk nærme. Fordelen med å dokumentere en familie med flere medlemmer, er at det hele tiden skjer noe, også når det ikke er noen spesiell aktivitet. Bildet av Nina og

døtrene er en dokumentasjon på et liv som jeg tror mange kan kjenne seg igjen i.

5.2. Sammensetning av bilder

Målet for den ferdige bildeserien har fra starten av vært å fortelle seks ulike historier som skulle være forenelige med hverandre. Hvilke bilder som skulle inngå i hver av de individuelle fotoseriene, hvilke bilder som ble hovedmotiv, støttende bilder og hvorfor, er derfor bygget på hvordan bildene kan kommunisere med hverandre som en helhet. Utvelgelse av bilder har derfor vært en viktig del av prosessen. Kobré påpeker at måten man organiserer rekkefølgene på bilder for å fortelle en historie best mulig i en bildeserie, skiller seg ut fra hvordan historiefortelling foregår for eksempel i tekst. Om denne forskjellen skriver han:

Written narratives typically have a fixed story line that proceeds from one moment in time to another. With a photo narrative, you don't know the end when you start, so the story line determines the sequence of picture in the layout. [...] In general the lead picture in a documentary is not necessarily the first or last one that was taken, but rather the one that best summaries the story. (Kobré, 2008 s. 267).

Hvilke bilder som er naturlig at kommer først eller sist i en bildeserie, avhenger av historien og hva man dokumenterer. For meg har det viktigste vært å forankre alle hovedbildene tydelig til prosjektets hovedproblemstilling. Dette har laget en ramme for historien som gjør at alle bildene forteller en bit av historien, som blir til én større dokumentasjon av adopsjon, identitet og relasjoner. Utvalget er preget av bilder som forteller noe om personene som er avbildet, hvordan de bor, hva de er opptatt av og hva hverdagslivet deres er preget av.

5.3 Selvportrettet

Som nevnt innledningsvis ønsket jeg å se nærmere på hvordan fotojournalistikken, det konseptuelle og dokumentarfotografiet kan møtes, og hva som kan være med å forene eller skille denne sammensetningen. For å kunne gjennomføre dette prosjektet som berører noe av det mest sårbare hos mine kilder, var det viktig å starte med meg selv. Min egen deltakelse i dette prosjektet har vært viktig nettopp av den grunn at for å kunne møte andre, må man også møte seg selv. Ved siden av å ikke ha engasjert meg i miljøer for adopterte, hadde jeg heller aldri fortalt andre om min opplevelse av adopsjon. Hverken til de jeg omgås med, eller for meg selv. For å kunne forstå min egen problemstilling og følelsene menneskene jeg skulle møte kanskje satt på, enten det var knyttet til en traumatisk adopsjon, identitetskriser, sorgen

etter biologisk tilhørighet eller ikke, var det viktig og prøve å stille de samme spørsmålene til meg selv, som jeg ble å stille dem. Jeg ville inn i kjernen av prosjektet. Som et resultat av dette, bestemte jeg meg for at bilder av meg selv og min sønn skulle inngå i oppgaven. Fordi jeg har valgt å ta i bruk meg selv til både i bilder og gjennom refleksjoner og observasjoner, har det derfor vært helt essensielt å se nærmere på den fotografiske sjangeren *selvportrett*.

Selvrepresentasjon har blitt en viktig del av den digitale hverdagen for mange, og plattformene man bruker for deling av bilder bærer et stort preg av «selfies». De er nåtidens selvportretter, og har blitt en viktig måte å visualisere for omverdenen hvem vi er, hva vi er opptatt av eller hvem vi ønsker å være. Psykiateren Finn Skårderud beskriver selvportrettet som «meget rikt og presist, som en kilde til å forstå mer av oss selv i våre forskjellige kulturelle sammenhenger» (Skårderud, 2013 s. 298).

Selvportrett er en sjanger med røtter fra tegne- og malerkunst, som forekommer også i fotografi. I malerkunsten er dette en vanlig brukt sjanger fra 1500-tallet av (kilde). I den moderne tid blir sjangeren utøvd også innenfor den konseptuelle fotograferingen og i kunstfotografiet. Det klassiske portrettet defineres som en sjanger som legger vekt på individuelle trekk og tolkning av personlighet, der det visuelle kommer til uttrykk gjennom fysisk gjenkjennelse og/eller personlighetstrekk (Tchudi-Madsen, 2018). Selvrepresentasjon handler i stor grad om identitet, og til dette prosjektet har det vært særlig relevant å se nærmere på hvordan man ser på seg selv og hvordan man ser på seg selv gjennom andre.

I alle bildene har det vært viktig for meg å formidle det individuelle og personlige gjennom det som kan være gjenkjennelig for andre. Dette har jeg ønsket for både kildene mine, og meg selv. Selvportrettet er en subjektiv sjanger, som kan være vanskelig å plassere inn i en journalistisk kontekst, nettopp fordi alle valg er styrt av fotografen selv. I arbeidet med mine kilder og i møte med dem, har jeg bestandig vært en tilstedeværende observatør, samtidig som jeg har vært fotograf. Det har, som allerede nevnt, vært utfordrende å komme så nær egne kilder nettopp på grunn av dette. I den aktive bruken av meg selv gjennom hele prosjektprosessen har jeg kommet enda nærmere kildene, og ikke minst, selve tematikken i prosjektet. I selvportrettene har prøvd å fange ulike øyeblikk sammen med min sønn, både i tiden like etter han var født og gjennom hans første to leveår.

Mennesker plassert i rom, store og små detaljer i hjemmet kan fortelle mye om en person, om deres liv og følelser. Jeg har ønsket så langt det har latt seg gjøre å dokumentere de faktiske forholdene også i selvportrettene. Fordi jeg teoretisk sett har regissert meg og min sønn i bildet, siden jeg selv kunne velge når og hvor bildet skulle tas, har målet vært å la virkeligheten være som den er (Bilde 5.5). Sengen skulle stå der den står, lekene og rotet, den

sammenbretta dyna, snørret i nesa hans og klær som vi ville tatt på oss en hvilken som helst vanlig dag. For få forsterke dette, tok jeg et aktivt valg ved å ikke planlegge fotograferingene. Jeg hadde kameraet mitt liggende tilgjengelig hjemme eller når vi var på farten, og prøvde å være «flue på veggen» i mitt eget liv, så mye som mulig. Ved å jobbe på den måten, bevare detaljene og «hverdagsrotet», lar man den hverdagslige, nære rammen rundt bildet bestå, og man unngår et iscenesatt øyeblikk. Forskjellene fra mine selvportretter og mine kilders bilder, er at jeg i motsetning til dem har bevisst gitt plassert meg og Mads Philip i bilde bildene av kildene fulgte jeg dem mer som en observatør enn en regissør.

Bilde 5.5: Kjersti og Mads Philip. Foto av fotografi fra fysisk den fysiske utstillingen av «bio».

For å komme nær kildene mine har åpenheten vi har hatt mellom hverandre vært avgjørende for fotograferingen. Jeg har kjent på at grensen mellom venn og fotograf noen ganger har vært vanskelig å holde helt adskilt, spesielt i samtaler der jeg er usikker på om de forteller meg ting som venner, eller som en del av intervjuet. Samtidig, har det også gjort at tilliten mellom oss har vokst, og de har hele tiden hatt et avslappet forhold til at jeg har dokumentert dem og familien deres. Jeg tror dette har gjort at jeg har kommet så tett på både i fotograferingen og som mennesker.

5.4 Fysisk utstilling i digital forkledning

Til den fysiske utstillingen trykket jeg opptil sammen 24 bilder. De største bildene til hver individuelle serie er printet i 100 cm x 70 cm, mens de resterende bilder i 50 cm x 70 cm. Alle bildene ble skrevet ut på matt fotopapir, montert på kapa-plater og foliert med et ekstra matt lag, for å få en grovere tekstur på bildene. Folieringen beskytter og gir lenger levetid på bildene. Grunnen til at jeg valgte montering på kapa var fordi bildene skulle kunne henge fra taket. Med fire bilder i hver serie hadde jeg muligheten til å montere bildene på seks ulike måter. Bildene ble hengt opp med tynt fiskesnøre, med to festepunkter på hver bildepate var de følsomme for bevegelse. Dette skapte et liv rundt bildene, som passet uttrykket godt. Dette har jeg prøvd å visualisere i utstillingsvideoen som tilhører prosjektet. Utstillingslokalet jeg leide var stort, i tillegg til fantastisk dagslys fra fire, kjempestore vinduer som gikk fra tak til gulv. Disse bestemte jeg meg for å benytte meg av som en del av utstillingen fordi det var fullt mulig for tilskuere å titte gjennom vinduene, og inn på bildene. Bildetekstene hang jeg derfor på innsiden av vinduene. På grunn av koronaviruset ville jeg at flere skulle få muligheten til å se utstillingen min. Til den digitale lanseringen av utstillingen laget jeg en nettside, der jeg la til bilder av bildene, samt en video der jeg filmet hele den fysiske utstillingen. Utstillingen ble tilgjengelig på norsk og engelsk. Jeg ønsket at flest mulig skulle få muligheten til å få med seg prosjektet.

Selv om utstillingen ikke ble presentert slik jeg hadde planlagt har dette vært den viktigste utstillingen hittil i mitt liv. Til tross for smittevern og begrenset tilgang, er «bio» blitt en bildeserie som gir utenforstående et innblikk i hvordan det er å være adoptert, den formidler biologiske likheter mellom foreldre og deres barn gjennom bilder som fokuserer på både det vi kan se mellom mennesker, og det inni enkeltmennesket som kan være vanskelig å forstå.

Bilde 5.6: Fotografi fra den fysiske utstillingen «bio».

6.0 Konklusjon

I denne oppgaven har målet vært å få en dypere forståelse av adopsjon, identitet og tilhørighet, og det å bli forelder. Ved å dokumentere seks adopterte og deres barn, inkludert meg selv, gjennom fotografi, intervjuer og observasjon, har jeg prøvd å visualisere de følelsene og refleksjonene, som oppstår i relasjonen mellom forelder og barn. Hvordan jeg fotografisk har gått til verks, og prosessene som har ledet meg fram til den ferdige utstillingen, har lært meg mye mer enn jeg hadde forventet. Problemstillingen min var vid, og jeg visste at den ikke nødvendigvis ville gi klare, entydige svar. Jeg har konkludert med at mine kilders adopsjonshistorier fra fortiden har stor innvirkning på hvem de er og hvordan de ser på sitt eget biologiske opphav. Hvordan utenforstående og andre ser og oppfatter de adopterte utenfra har vært en viktig del av identitetsfunnene. Nærmiljøet de har vokst opp i og samfunnets oppfatning av adopsjon er faktorer som påvirker hvordan de adopterte ser på seg selv. Omgivelsenes blikk former de adopterte annerledes enn ikke-adopterte fordi det kan påvirke, iblant på brutalt vis, tilknytningen til samfunnet eller det nærmiljøet man vokser opp i. Konsekvensene av å bli sett på som annerledes gjennom sitt eksotiske utseende, språk eller blir konfrontert med egen rotløshet utenfra, bidrar til å gjøre de adopterte svært sårbare for sin egen historie. Jeg opplever at dette ikke er noe man snakker nok om, og at den «kosmiske ensomheten» (Dalen & Sæterdal 1999 s. 68) som mange adopterte allerede føler på forsterkes.

Studien viser de individuelle forskjellene i hvordan det å få barn innvirker på identitets og- selvidentifikasjonsspørsmål hos adopterte og hvordan dette kan dokumenteres og visualiseres gjennom fotografiet. Måten jeg har jobbet på viser at det er mulig å komme nær grunnleggende eksistensielle spørsmål knyttet opp til adopsjon gjennom fotografi. Dette får fram aspekter ved foreldrerollen og relasjonen mennesker har til sine barn på en måte som manifesterer seg fysisk i relasjonene de har til sine barn. Det har for meg åpnet for nye refleksjoner om identitet, og jeg har fått et større perspektiv på hvordan man kan se seg selv gjennom sitt eget barn.

Prosjektet har blitt løst ved at jeg enten har dokumentert mine kilder og barnas fysiske likheter, interaksjonene mellom foreldrene eller gjennom et stille øyeblikk uten noe spesielt som skjer. Hverdagslivet har vært viktig å dokumentere fordi det forteller noe om hvem de adopterte er, hva de er opptatt av og hvordan de bor har blitt en viktig del av historien om hver enkelt person. Intervjuene har vært nødvendige for å komme enda dypere inn på den enkelte og gitt prosjektet en dypere innsikt i adopsjon som et fenomen.

De nære, individuelle historiene har tilført oppgaven et personlig preg, og gjort at oppgavens helhet står igjen som en dokumentasjon av både menneskets indre og ytre. Det har helt klart vært et utfordrende tema å arbeide med fotografisk, fordi det handler mye om å komme nærmere mennesker, både på et fysisk nivå med kameraet, men også på et menneskelig nivå. Disse to faktorene har gjort at det har vært utfordrende å ikke involvere meg selv for mye, for eksempel i intervjuer. Intervjuene kunne dra ut i tid, og jeg satt igjen med inntrykket av at identitet, det handler om hele vårt vesen. Som adoptert har man med seg historien man har levd, men deler av den vet man lite om. Det er fint å snakke med likesinnede om dette uvisse, og for meg personlig har det ikke minst vært lærerikt å få oppleve å komme nært historiene til noen som deler litt av den samme bakgrunnen med meg selv. Egen identitet er ikke nødvendigvis noe man snakker åpent om, eller reflekterer over før man blir spurt av for eksempel en fotojournalist som lager et fotoprojekt. Det er en oppdagelse jeg vil ta med meg inn i fortsettelsen av dette prosjektet.

Gjennom mine kilder har jeg erfart at biologisk likhet med sine barn, spiller en mindre viktig rolle dersom man er innlandsadoptert, eller ikke har et utseende som skiller seg veldig ut fra majoriteten i landet man har vokst opp i. Dette har jeg oppdaget at kan være avgjørende for egen identitetsfølelse, spesielt etter å ha fått innblikk i Jan-Erik og Marias liv. Man kan klart se at disse to menneskene ikke har opplevd den samme forskjellsbehandlingen i samfunnet, slik som de resterende personer i utvalget mitt har. Hudfarge, hårfarge, øyenform og utseende spiller en stor rolle i hvordan samfunnet ser oss, og deretter, behandler oss. Det vil derfor være helt naturlig å da trekke konklusjonen om at utseendet spiller en viktig rolle for hvordan vi danner oss en indre identitet i oss selv, men jeg konkluderer samtidig med at det ikke er den viktigste.

Dette har vært en enormt givende oppgave å arbeide med. Ikke bare for meg personlig, men også for kildene mine. De har åpnet seg på en måte jeg aldri hadde forventet at de skulle. Å knytte individuelle spørsmål og erfaringer rundt identitet opp til teoretiske modeller og fakta har vært både opplysende og svært interessant. Arbeidet med denne oppgaven har gjort meg mer bevisst på hvor viktig tilknytningen til egen identitet faktisk er hos mange adopterte. At man er adoptert, er ikke nødvendigvis noe den adopterte selv går og reflekterer over, og som påvirker alle avgjørelser man tar i livet. Det er like individuelt å føle på det, som det å føle at den adopterte identiteten er et bakteppe for absolutt alt i livet. Det er en oppdagelse jeg vil ta med meg videre inn i fortsettelsen av dette prosjektet.

På bakgrunn av de felles opplevelsene jeg og mine kilder deler gjennom å være adoptert, konkluderer jeg videre med at min nærhet til tematikken har hatt positivt

innvirkning på historiefortellingen. Det har falt kildene naturlig å snakke med meg om sine erfaringer, og dette har styrket oppgaven i forhold det til å skulle komme nærme andre mennesker på et dypere plan som fotograf og menneske. For bildene har dette gjort at jeg har fått en unik tilgang inn i deres hjem, til deres familie og vært vitne til øyeblikk som ikke hvem som helst er en del av. Prosjektet har blitt unikt på grunn av akkurat dette. For å kunne gjøre dette prosjektet, og møte andre har jeg måttet møte meg selv. I følelser, erfaring, opplevelsen av å være adoptert og hvordan man selv ser på sin egen historie. Nå når alt er ferdig står jeg igjen med en følelse av og blitt en del av et større fellesskap. Den «kosmiske ensomheten» kommer nok alltid til å være der, men å vite at vi er fler som deler den samme ensomheten, gjør på et underlig vis at det føles mindre ensomt. I det minste vil jeg tørre å håpe på det.

Litteraturliste

- Ashcroft, B., Griffiths, G., Tiffin, H. (1998). *Key Concepts in Post-Colonial Studies*.
London/New York: Taylor and Francis Group
- Bakken, J. D. (2019, 3. november). Tragisk at det måtte et drap til for å få debatten om rasisme mot adopterte i gang. *Vår Land*. Hentet 25.03.2020 fra:
<https://polopoly.prod.mm.cloud.atex.com/preview/2.599/2.967/1.1611612>
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (u.å.). Innsyn i egen adopsjonssak.
Hentet 02.04.20 fra: <http://www.bufdir.no>
- Björk, M.I.Y. [madeleine_inyoung] (2020, 21. januar). Ett av de argument jag stött på nyligen. Argumentet menar att vi vuxna kritiska adopterades [Instagram-post].
Hentet fra <https://www.instagram.com/p/B7lmIn2J1K1/?igshid=1ik2lajlhq50u>
- Cantwell, O. (2019, 17. juni). En viktig berättelse om en cynisk industri.
Aftonbladet. Hentet 29.04.20 fra: <http://www.aftonbladet.se>
- Brurås, S. (2010). *Etikk for journalister*. (4. utg.). Bergen:
Fagbokforlaget, Vigmostad og Bjørke.
- Dalen, M., Sætersdal, B. (1997). *Hvem er jeg? Adopsjon, identitet, etnisitet*.
Spydeberg: Akribe
- Douglas, M. (2013). *Purity and Danger: An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo*.
Hoboken: Taylor and Francis.
- Eide, E. (2011) *Down There and Up Here: Orientalism and Othering of Feature Stories*.
New York: Hampton Press Inc
- Engelstad, K., Langeggen, D., Redse, T. (20. februar. 2018). Biografi I *Store norske leksikon*.
Hentet 15.03.20 fra <http://snl.no/biografi>
- Ervik, K. (2020, 17. februar). Babyen i containeren: Her møter Ingrid sin biologiske mor for første gang. *TV2*. Hentet 14.02.2020 fra <http://www.tv2.no>
- Franklin, S. (2016). *The documentary impulse*.
London: Phaidon Press
- Goldby, D. (2020). *Uten tittel*. [Fotografi].
Hentet fra: <https://www.welkinlight.com/portfolios/seoul-family-photographer-adoption/>
- Gudmundsson, A.C., Grünewald, A., Lind, M., Odqvist, K.P. (2015). *Adopterad från annat land: Om samarbetet med barnens ursprungsländer*. Stockholm: Vulkan

- Handgaard, B., Simonsen, A.H., Steensen, S. (2013). *Journalistikk*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Hirsch, M. (1997). *Family Frames*. London: Harvard University Press
- Hofstad, S., Toftaker, J., Valle, V. (2015): Programmet som får voksne menn til å gråte. *NRK.no*. Hentet 15.05.20 fra: https://www.nrk.no/trondelag/x1/hva-er-det-med-tore-pa-sporet_-1.12650314
- Kobré, K. (2008). *Photojournalism – The Professionals' Approach* (6. utg.). Burlington: Focal Press
- Larssen, K. (2009). *Medmenneske først ... Journalist etterpå?*. (Masteroppgave) Universitetet i Oslo.
- Lien, S., Hansen, C. (2013): «Pictorial Practices in Transition». I: Kragelund, C., H. Shakya, N. Strand (red.): *Nordic Now!* Helsinki: Aalto University.
- Mortensen, T.M., McDermott, B.P., Ejaz, K., Haun, D.D. (2019). Closing the Gap Between Photojournalist Research and Photojournalism Practice: Exploring the Motivations of the Subjects of Sensitive Photo Essays. I: Brennen, B. *Journalism Practice*, 13:5, 576-591 <http://doi.org/10.1080/17512786.2018.1535907>
- Mueller, E. (2020). *Family Resemblance*. [Fotografi-collage] Hentet fra: <https://slotted.co/famrespro/>
- MyHeritage (u.å.) Om MyHeritage. Hentet 03.04.20 fra <https://www.myheritage.no/about-myheritage/>
- Newton, J. H. (2001) *The Burden of Visual Truth – The Role of Photojournalism in Mediating Reality*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates
- Nielsen, F.S., Smedal, O.H. (2000). *Mellom himmel og jord: Tradisjoner, teorier og tendenser i sosialantropologien*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Parker, K. (2014). *Blended*. [Fotografi]. Hentet fra: <https://katetparker.com/WORK/BLENDED/thumbs>
- Rebni, E. (2015, 29. juni). Identitet og tilhørighet. *Dagsavisen*. Hentet: 23.02.20 fra <http://www.dagsavisen.no>
- Simonsen, A.H (2015) *Tragediens bilder: Et prosessuelt perspektiv på nyhetsfotografier fra 22. juli*. (Doktorgrad ph.d). Universitetet i Bergen.
- Skårderud, F. (2013). Selviakttakelsen. Om øyet, ansiktet, kroppen i speilet. Om selvportretter som portretter av selvet gjennom tidene. *Tidsskrift for Norsk psykologiforening*, 50(4), 298-306. Hentet fra: <http://psykologitidsskriftet.no>

- Steensen, S. (2016). *Stedets sjanger: Om moderne reportasjelijournalistikk*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Svennevig, J. Sjanger (17. januar. 2020). Sjanger I *Store norske leksikon*. Hentet fra <http://snl.no/sjanger>
- Tchudi-Madsen, S. Portrettkunst (25. april. 2018) I *Store norske leksikon*. Hentet fra: <https://snl.no/portrettkunst>
- Tjelta, U.F. (2019, 10. oktober). Vi må våge å utfordre solskinnshistorien om adopsjon. *Vårt Land*. Hentet 29.03.2020 fra: <https://www.vl.no/verdidebatt/vi-ma-vage-a-utfordre-solskinnshistorien-om-adopsjon-1.1598154>
- Velez, M. (2014, 15. juli). Blended photo series captures love of an adoption. Huffington Post. Hentet fra URL: https://www.huffpost.com/entry/blended-photo-series-captures-love-of-an-adoption-family_n_5585023
- Woodward, K. (2003). *Identity and difference: Culture, Media and Identities*. Los Angeles/London/New Dehli/Singapore/Washington DC: Sage Publications
- Østbye, H., Helland, K., Knapkog, K., Larsen, L.O., Moe, H. (2013). *Metodebok for mediefag*. (4. utg.). Bergen: Fagbokforlaget, Vigmostad og Bjørke.

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide

Intervjuguide for semistrukturerte intervjuer

Disse spørsmålene er generell en oversikt over hovedspørsmål jeg stiller kildene under intervjuene. Disse kan variere, litt basert på bakgrunn av person, og om spørsmålet er relevant å stille vedkommende. Oppfølgingsspørsmål vil kunne bli stilt, men disse er ikke mulige å planlegge på forhånd.

Personalia:

- Hvem er (navn på person)? Alder, adoptivland, årstall du kom til Norge/Sverige, oppvekststed og nåværende bosted.

Biologisk likhet:

- Hva betyr biologisk likhet for deg?
- For mange adopterte er utseendet viktig fordi det (kan) fortelle mye om hvem man er.

Er det viktig for deg? Isåfall, hvorfor?

Identitet:

- Om du skulle beskrevet noe fra ditt eget liv, slik det er nå, hva ville du sagt at identifiserer deg?

- Opplever / Har du opplevd rasistiske tilnærminger?

Adopsjon

- Hvilke tanker gjør du deg om du ikke selv ligner på dine foreldre?
- Synes du Norge/Sverige har en synlig adopsjonspolitikk?
- Hvordan er ditt forhold til ditt adoptivland?

Foreldrerollen:

- Hvordan vil du beskrive det å bli mamma/pappa?
- Hva tenker du om at du skal bli mamma/pappa?
- Ser du deg selv i dine egne barn på noen måte?

Vedlegg 2:

Link til den digitale utstillingen «bio»:

<http://www.kjerstihegna.com/events/2020/4/25/utstillingen-er-pen-the-exhibition-is-open>